

Separatisten M. Niels Svendsen Chronich og hans Tilhængere.

(Slutning).

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

Det vil maaske erindres, at den forrige Afdeling af denne Meddelelse om Mester Niels Svendsen Chronich (3die Bind, S. 508—609) sluttede med særlig Omtale af de af ham paavirkede Studenter, og da navnlig med den Dom, som den 25de Maj 1655 fældedes over dem, og hvorved de for længere eller kortere Tid relegeredes fra Universitetet. Dette var imidlertid kun Indledningen til den alvorlige Anklage, som kort efter rejstes imod Mesteren, hvis delvise Brud med Statskirken hans Disciples ungdommelige Optræden havde konstateret ¹⁾. Et tysk Udtog af Retssagen mod M. Niels Svendsen er vistnok allerede tidligere trykt i Pontoppidans Annaler IV, 423—42 ²⁾, men da Sagen for-

¹⁾ I en Erklæring af M. Niels Svendsen, som senere nærmere skal omtales — den findes i Gl. kgl. Saml. 3410. 4to — omtaler han selv, at han i Februar 1655 havde været stillet til en hel Dags indgaaende Forhør (examen integræ diel exquisitissimum), ved hvilket alle Universitetets fire Theologer havde forelagt ham en Mængde Spørgsmaal, som han havde besvaret, og at der var optaget Protokol over hans Udsagn. Denne Protokol har jeg intetsteds fundet.

²⁾ Dommen er her henført til den 11te Juni istedenfor 11te Juli.

handlede paa Dansk, er der formentlig Anledning til at meddele dette ret vigtige kirkehistoriske Aktstykke i Originalsproget, om end med vor Tids Retskrivning og med enkelte Forkortelser. Flere Afskrifter haves; de bedste findes i Konsistoriets Kopibog IV, 352—71 og i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml, 1477. 4to, hvilke her ere benyttede ¹⁾).

Rector og Professores udi Kjøbenhavns Universitet gjøre vitterligt, at Aar 1655 den 13 Junii ²⁾) fremkom paa vores Consistorio Kgl. Maj.s Hofprædikant, hæderlig og højlærd Mand, D. Johan Dirichsøn, med skriftlig Befaling og Fuldmagt, hannem given af vor allernaadigste Herre og Konge, K. Frederik den tredie, under kongelig Haand og Segl, at tiltale Mag. Niels Svendsøn for nogle grove Skrifter, Ord og Tale, samt og for hans forargelige Liv og Levned, og ellers mistænkelige Lærdom, og Dom over hannem at hænde, som af den kgl. Fuldmagt er at fornemme ³⁾).

Derpaa fremlagde Dr. Johan Dirichsøn sit Forsæt, skriftlig forfattet, imod samme Mag. Niels Svendsøn, som dertil var lovligten opstevnet og mødte paa samme Tid at svare, baade til Dr. Johans Angivende og til efterfølgende Præsters Vidner, nemlig Mag. Danielis Pfeiffii, Sognepræst til den tyske Kirke, Mag. Jens Justsøns, Sognepræst til Regenskirken, Mag. Michaelis, Slotspræst, og Hr. Jørgen Nielsøns, Capellan til Helliggejstes Kirke, deres Vidner,

¹⁾ Der er derimod ikke taget Hensyn til de maadelige Afskrifter i Ny kgl. Saml. 1997. 4to, 1998. 4to, Uldallske Saml. 437. 4to og Kallske Saml. 135 Fol.

²⁾ De tilstedeværende Professorer vare: Rektor D. Thomas Bartholin, D. Hans Svane, D. Thomas Bang, D. Jakob Knudsen, D. Joh. Müller, Decanus Mag. Jacob Fincke, M. Hans Zoega, M. Bertel Bartholin, M. Rasm. Enevoldsen Brochmand og Notarius M. Søren Pedersen.

³⁾ Her er den samme Fuldmagt indført, som alt er meddelt i Kirkehist. Saml. 3. R. III, 575.

samt og en Studiosi Christoffer Pedersøns Vidne. Hvilket Dr. Johans Forsæt lød saaledes:

Eftersom jeg underskrevne haver bekommet hans Kgl. Maj.s min allernaadigste Herres Befaling med Fuldmagt, paa højstbemeldte hans Kgl. Maj.s Vegne for Consistorio her i Kjøbenhavn at tiltale Mag. Niels Svendsøn udi en Sag anlangende Ministerii og det hellige Alterens Sacramentes Foragt, desligeste nogle udstrøte Pasquiller, ulovlige Collegia, og hvad mere, saadanne grove Overtrædelser tilhører og følger, og at jeg efter de acta, som enten allerede ere passerede eller her efter passere kunde, skulde Dom over hannem hænde. Da er jeg af Rectore Academiæ Magnifico og det hæderlige Consistorio begjærendes, at dette mit Forsæt maa læses, paaskrives og indføres, samt efterfølgende puncta overvejes.

Først, haver Mag. Niels Svendsøn i mange Aar ikke brugt det hellige Alterens Sacramente efter hans egen Bekjendelse for Consistorio Theologico; hvormed han haver foragtet Ministerium, overtraadt Hs. Kgl. Maj.s Forordning, og desforuden i højeste Maade forarget Menigheden. Hvor spotteligen han foragter Ministerium, er at se af hans egen Bekjendelse, da han for Consistorio blandt andet siger: Jeg søger og leder efter een, som jeg kan komme overens med efter Guds aabenbarede Ord; og er det Tegn til, at han ingen fundet haver, efterdi han sig i saa lang Tid fra Sacrametet haver holdet, hvilket klarligen kan sluttes af hans Svar paa bemeldte Consistorio, hvor han begjærer at søge, i hvor det kan være i Landene over alt Riget, efter en Præst, som holdes [for] retsindig, og som han kan blive overensstemmende med. Han haver og højlig forset sig imod Kgl. Maj.s Forordninger, som Recessen p. 13. 37. 47 etc. Og paa det Mag. Niels ikke skal sig undskyldte og sige, at han haver budet sig til Absolution hos Hr. Jørgen Nielsøn, Medtjener til Helligste Kirke, da giver han selv klarligen at se, hvorledes

han enten søger at eludere eller trodseligen foragter højstbemeldte kongelige Forordninger, naar han undslaar sig for aabenbare Skrifte, som hannem dog er foreholdt af bemeldte Hr. Jørgen Nielsøn, og det efter salig Dr. Jespers, da Episcopi, Betænkende, efterdi Mag. Niels da paa det andet Aar ikke havde brugt Sacramentet, ikke heller haver brugt det siden den Tid. Menigheden haver han og skammeligen forarget; thi dersom det hellige Sacraments jevnlige Brug udkræves af dennem, som ere af den gemene Almue, langt mere da af den, som selv baade til det hellige Ministerium haver været indviet, og i nogle Aar baade det og Cathedram Theologicam haver betjent, og ellers i udvortes Levned haver været holdt for en gudfrygtig og skikkelig Mand.

For det andet formener jeg, at Mag. Niels Svendsøn haver gjort Uret, idet han haver understaaet sig at holde *collegia privata*, imod *Academiæ consuetudinem et Regiam Foundationem sub Titulo: Dies Lectionum etc.*, Rectore et Decanis Facultatum i alle Maader forbigaaet og uadspurgt, synderligen efterdi han hos adskillige af Ministerio haver defendert farlige Meninger og errores udi Religionen, som af Præsternes Kundskab og Vidnesbyrd kan erfares, og vist sig hos Øvrigheden at være for saadant suspect; hvorfor han ogsaa i Norge mistede sin Bestilling.

For det tredie formener jeg, at Mag. Niels Svendsøn haver givet Occasion til de Pasquiller, som af Esaia Fleischer, Truels Knoff og Johan Fleischer ere conciperede og frembaarne, idet han i sine lectionibus haver ideligen inveheret sig paa Ministrorum Ecclesiæ store Laster og Lyder, og af samme Aarsag sig ogsaa fra Nadverens Sacramente i saa mange Aar haver holdt, hvilket kan eragtes af Esaia Fleischers egen Bekjendelse og Mag. Niels Svendsøns eget Svar paa bemeldte Consistorio Theologico, hvor han bekjender sig at have sagt først til Esaia Fleischer den ældre, at han havde nogle Stød i sin Samvittighed, og [havde] søgt hos en og anden af Lærerne, at de kunde

blive hannem betagne, og dernæst, efterdi fornævnte Esaiaë Fleischers Sønner, som ginge i Mag. Niels's Hus at informeres, have hørt det samme af hannem, naar Lectiones vare endte etc. Derforuden haver han for samme unge Karle sukket over den store Ondskab, her gaar i Svang etc. Desligeste haver han recommanderet Eliæ Prætorii Scriptum om den Misbrug, som hos Ministerium skulde findes.

Efter saadant sætter jeg paa Hs. Kgl. Maj.s, min allernaadigste Herres, Vegne i Rette, om Mag. Niels Svendsøn som den, der kongelige Mandater, Forordninger og ganske Ministerium foragter, andre med sin Lærdom forfører og mange forarger, bør ikke saaledes exemplariter at straffes, at man herefter for saadan hans dristige og farlige Foretagende kan forsikret være. Og er herpaa Dom begjærendes. Datum Kjøbenhavn den 13. Junii 1655.

Johan Dirichsøn,
Kgl. Maj.s Hofprædikant og Fuld-
mægtig udi denne Sag.

Efterat dette Dr. Johans Forsæt var oplæst og paaskrevet, producerede Mag. Niels Svendsøn sit Indlæg, hvilket han begjærede og at maatte læses og paaskrives, som og skete.

Samme Indlæg var saaledes forfattet:

Jesu Christi Sandheds og Retfærdigheds Elskere og
Forfremmere ønskes Guds evige Naade og Fred for-
medelst samme vor eneste Frelser.

Eftersom jeg underskrevne blev igaar fra Academiæ Hafniensis Rectore ved Pedellerne mundtlig stevnet at møde i Dag paa Academiæ Hafniensis Consistorio til at lide Dom, og jeg samme Stund ved Graveren til vor Frue Kirke blev og kaldet at møde udi Biskoppens, Dr. Laurits Mortensøns, Hus nogle faa Stunder der efter til at høre Vidnesbyrd, da eftersom jeg hverken da eller tilforn, ja end ikke indtil denne Dag haver faaet at vide, hvem mine

Anklagere ere, hvilket dog flitteligen er bleven begjært, ej heller blev mig tilstædt, at mit Indlæg da maatte læses og paategnes, eller at jeg maatte skriftlig og klarlig svare, til hvis man vilde vidne om mig eller imod mig, saa møder jeg nu i Dag efter forbemeldte mundtlige Stevning udi Guds Frygt, efter hans guddommelige Ord, og udi Underdanighed, ærendes Kongen og dennem, som af hennem udsendes, 1 Pet. 2, 13. 14, og for alting udi Jesu Christi Navn hjærtelig og ydmygelig ønskendes og begjærendes, at Gud, den allerhøjeste og allerretfærdigste Dommer, vilde naadeligen oplyse Hjærterne til retfærdig Dom og vende alle Ting der med til sin guddommelige Ære og til Christi Sandheds og Retfærdigheds Forfremmelse. Dernæst er min kjærlige og ydmyge Begjæring endnu som tilforn til vor kjære Øvrighed og til dennem, som ere af Øvrigheden betroede udi nærværende Sag at kjende og dømme:

1) at de, som ere mine Anklagere, og have mig for vor høje og kjære Øvrighed angivet, som den der skulde have handlet uchristelig eller utilbørlig i nogen Maade, maatte ved lovlig Stevning aabenbares og møde mig, efter Guds aabenbarede Ords og alle christelige Loves Tilhold, besynderligen eftersom og Jesus Christus, den allerretfærdigste Dommer, som veed alle Ting selv og ikke behøver nogens Vidnesbyrd til Sagernes Oplysning, ikke vilde efter de jødiske Skriftkloges og Pharisæers Begjæring dømme den Kvinde, som paa fersk Gjerning, efter deres Beretning, var greben udi Horeri, eller fordømme hende, al den Stund hendes Anklagere turde ikke aabenbarlig for Dommen møde hende, men med Blusel ginge bort og skjulte sig, som læses Joh. 8.

2) Eftersom dette skal visseligen gjælde om Guds Ære og Sandheds Aabenbarelse, da udi lige Maader begjæres, at alle de Punkter og Stykker, som jeg anklages og beskyldes for, maatte blive mig skriftlig og klarlig meddelte, at jeg kunde skriftlig klarlig og sandfærdig

svare til enhver Beskyldning, paa det at vor høje og kjære Øvrighed, og de, som der om skulle dømme, kunne desbedre kjende Sandheden fra Løgn til en retfærdig Dom.

3) At jeg ikke imod christelige Love skulde med hastelig Proces og Dom overiles, men tilbørlig Tid og Respit bekomme til at svare mine Anklagere og dennem, som vidne imod mig, hvilket jeg ogsaa udi Sandhed lover med Guds Naade og Hjælp at ville gjøre uden Forhaling med det allerførste.

4) At det maatte vel betragtes, at den Lærdom, som jeg ved Guds Aand og Naade haver fremført, er udi mine ved Trykken udgangne og flere mine aabenbare Skrifter aabenbaret for alle, og at jeg dennem udi christelig Ydmyghed og Sagtmodighed haver længe siden hengivet under alle retsindige Christnes Censur og Dom, at lade mig af enhver, som bedre veed, gjerne undervise, og alle vegne at give Gud Æren og Sandheden Rum: hvor til Gud er mit bedste Vidne; hannem være Ære og Lov i Evighed, Amen!

5) At maatte vel overvejes, at min sandfærdige Bekjendelse, som nogle Gange paa adskillige Tider og Steder efter Øvrighedens og Lærernes Vilje er sket, om de paa klagede Breve baade til Præsterne og Borgmesterne, nemlig at jeg dermed hverken haver været i Raad eller Daad i nogen Maade, forholder sig saa udi al Guds Sandhed, og at min sandfærdige Bekjendelse om adskillige Lærdoms-Punkter er den 19de Februar sidstleden udi den flittige Examine og Overhøring og de mange Spørgsmaal, som da paa Consistorio Academiæ Hafniensis til mig skete, gjort for alle dette Academis offentlige Doctoribus et Professoribus, og at samme mine Bekjendelser ere efter deres Vilje med min højeste Ed for Guds Ansigt blevne bekræftede, saa at jeg ikke forstaar, at nogen andens, helst mine Beskylderes, Ed efter Guds aabenbarede Ord og alle christelige Love maa derimod ske eller gjælde.

Jeg derimod klarlig tilbyder mig og lover, saasom for Guds den alvidendes Ansigt, at ville ved hans Naade udi Christi Kjærlighed og Sagtmodighed svare enhver, som formener sig at have noget imod mig enten udi Lærdom eller Levned, og være det bekjendt udi alle Maader til Guds Ære og retsindige Christnes Fornøjelse og Samvitigheds Befrielse, saaledes som jeg agter ved Guds Naade at svare der til for Christi almindelige og retfærdige Dom, i hvad jeg ellers efter Guds gode Vilje derudover skulde lide og udstaa, ved Guds Helligaands Naade og Lys visse- lig vidende, at Guds retfærdige Domme daglig og snarlig kommer over alle dennem, som vitterlig og fremturelig elske og forfremme Løgn og Uretfærdighed, og at den uovervindelige Sandheds Ild vil snarlig og heftig optænde, brænde og fortære alle Sandheds Hadere og Bespottere; da skulle de være som Straa, og dem skal hverken efter- lades Rod eller Gren, Mal. 4. Salige ere vi, dersom vi tro dette og elske Christi, Guds Søns, Sandhed og gjøre derefter, Joh. 13 v. 17. Jeg kjærlig begjærer, at dette mit kjærlige og korte Indlæg maa blive til Retfærdigheds og Sandheds Fremgang vel overvejet, paategnet og udi Protokollen og Dommen fuldkommen indført, og at alt, hvis jeg saa kjærligen og billigen efter christelig Ret og Loven begjærer, ikke bliver mig nægtet eller afslaget, men maa udi Kjærlighed til Guds Ære, Sandheds og Retfærdigheds salige Fremgang, blive samtykt og tilladt, og at ingen, imod vores Lands Lov at vidne mig min Mund fra, maa vorde tilstedt. Og udi Christi Tro og Kjærlighed befaler jeg dennem alle, som hermed skulle have at be- stille og gjøre, udi Guds retfærdige Examens, Hjem- søgelses og Besøgelses Tid, under Guds den allerhøjestes og almægtigstes naadige og vise Regjering og Bekjærmelse. Datum Kjøbenhavn den 13. Junii Anno Christi 1655.

Eders Kjærligheds oprigtige og
velvillige Ven udi Christo

Niels Svendsøn Chronich.

Der nu M. Niels Svendsøns Indlæg var læst og paa-skrevet, begjærede D. Johan, at forbenævnte 4 Præsters skriftlige Vidner, som med Ed og opragte Fingre for Biskoppen Dagen tilforn vare blevne bekræftede, maatte læses. Iblandt hvilke M. Daniel Pfeifii Vidne var det første.

[Da dette Vidnesbyrd, som er dat. Hafniæ 20. Febr. 1655, allerede er trykt fuldstændigt hos Pontoppidan IV, 426—8, nøjes vi her med et Udtog af det latinske Grundskrift. Pfeif havde forrige Sommer hos afd. Hr. Lindemann (Præst ved S. Petri tyske Kirke) truffet M. Niels Svendsen og talt med ham; han havde bittert klaget over, at Kirketugten var saa forsømt, og udtalt sin Frygt for, at Gud af den Grund end mere vilde skjærpe den Hjem-søgelse, som nu ramte Staden (Pesten 1654), saa meget mere som de fleste Præster, der skulde minde andre om deres Pligt, selv vare besmittede med de største Laster, idet nogle bandede og misbrugte Guds Navn, andre vare havepsyge, andre drikkældige eller kivagtige, og de fleste var forsømmelige i deres Embede, idet de ikke noksom ved private Paaminderelser søgte at bevæge deres Sognefolk til et bedre Levned, og at de alle i Skriftemaalet gav dem, der mødte, Afløsning fra deres Synder, uden at undersøge deres forudgangne Liv, og at de derpaa tog dem til Herrens Bord, skjønt de ikke kunde være uvidende om, at de vilde fremture i Synder mod Samvittigheden, saasom Sværgeren, Drik og Kiv, og saaledes gjorde de ved denne Absolution den uvidende Hob endnu tryggere i sin Syndesikkerhed. — Hertil havde Pfeif svaret: Alle tro og retsindige Kirkens Hyrder havde til enhver Tid, ligesom de endnu gjorde, beklaget, at der i Præstestanden fandtes dem, der vare hengivne til slige Laster, men selv den apostoliske Tid havde ikke været fri derfor, som det fremgik af 2 Pet. 2, 13—14, og de gamle Kirkelærere, som Gregor den Store, Augustin og andre havde ikke sjældent

i deres Tid skarpt angrebet Klerkers fordærvede Sæder. Desuden vilde den synlige Kirke aldrig her paa Jorden blive ren og ubesmittet, altid vilde den have sin Klinte, Matth. 13, 24. 27. Imidlertid skulde man bede Herren om enten at føre saadanne slette Arbejdere til Omvendelse, eller, dersom de ikke vilde omvende sig, da at drive dem ud af sin Vingaard. Hvad angik de private Paamindelser til Tilhørerne, da bleve Ordets Tjenere før deres Ordination forpligtede til, at de privat skulde paaminde dem af deres Tilhørere, som vitterlig vare hengivne til aabenbare Synder og fremturede deri, og dersom de ikke vilde forbedre deres Levned, skulde de gaa frem imod dem efter Kirkeordinansens Forskrift. Men at nogle vedblev i skjulte Synder, det maatte henstilles til Gud, som prøver alle Hjærter. Før Absolutionen bleve alle paamindede om alvorlig at forbedre sig og bære Omvendelsens værdige Frugter, da ellers hverken Præstens Afløsning eller Nydelsen af den hellige Nadvere vilde gavne dem, men meget mere være dem til Skade. — Nogle Uger efter at denne Samtale havde fundet Sted, besøgte M. Dan. Pfeif, efter M. Niels Svendsens gjentagne Anmodninger, denne i hans Hjem. Samtalens Gjenstand var, at Pfeif forundrede sig over, at M. Niels, der lagde saa stor en Vægt paa et ulasteligt Levned hos andre, saa længe afholdt sig selv fra den h. Nadvere, skjønt han maatte vide, at det var mange til Forargelse. Hvis han i saa Henseende vilde paaskyde nogle Præsters fordærvede Sæder, saa var det dog vist, at det ikke kunde siges om alle, men at der ogsaa var dem, som vare fromme og tro i deres Gjerning; desuden var det ham jo ikke ubekjendt, at Sakramentets Kraft ikke ahang af Tjenerens Tro eller Fromhed, ellers kunde ingen være vis paa Gyldigheden af sin Daab, som han havde modtaget i sin Barndom. Hertil svarede M. Niels, at han havde givet det ærværdige Konsistorium de Grunde tilkjende, hvorfor han ikke havde

kunnet gaa til Alters hos Præsterne i Norge¹⁾, og da han nogle Gange, efter at han var kommen til Kjøbenhavn, havde forsøgt derpaa, saa havde sl. Biskop Brochmand forment ham det, med mindre han først vilde staa aabenbart Skrifte. Desuden havde han nogle Betænklichkeiten, og før de bleve ham betagne, tillod hans Samvittighed ham ikke at gaa til Alters. Da Pfeif spurgte, hvad det var for Betænklichkeiten, svarede han, at det om Præsternes Sæder vilde han nu ikke gjentage, men der var noget i Læren, som han ikke kunde forlige sig med, saasom i Artiklen om Gud, Udtrykkene Person, Væsen, Treenhed o. fl., som hverken vare overleverede os af den Helligaand i Skriften, ikke heller vare skikkede til at udtrykke saa stor en Hemmelighed. Da Pfeif nu spurgte, om han med Udtrykkene ogsaa kaldte selve Sagen i Tvivl, nemlig Faderens, Sønnens og Helligaandens evige Guddom, dennes Enhed og dog en virkelig Forskjel mellem Personerne, saa svarede han, at han hver Dag paa sine Knæ ikke mindre tilbad Sønnen og Helligaanden som sand Gud end Faderen; men de skolastiske Udtryk: Person, Væsen osv. kunde han ikke billige, da de smagte af kjødelig Ufuldkommenhed. Hertil svarede Pfeif, at Kirken, uden i nogen Maade at ville tillægge Gud nogen Ufuldkommenhed, ikke letsindig havde optaget disse Udtryk, men for derved at imødegaa Kjætteres, som Arius's, Macedonius's og andres Udflugter, og for ved disse skarpt møntede Betegnelser at lægge et Baand paa dem, at de ikke ved deres sofistiske Ræanker skulde føre de uerfarne bag Lyset, saaledes som det noksom fremgaar af Athanasius's, Basilius den Stores, Gregor af Nazianz's og andre Kirkelæreres Skrifter. — »Om det samme Emne«, tilføjer Pfeif, »har jeg oftere talt med ham, sidst i mit eget Hus, i Nærværelse af Mag. Jørgen Harder fra Amager²⁾, som

¹⁾ Se Kirkehist. Saml. 3. R. III, 535—9.

²⁾ I Sjæl. Tegn. XXVII, 100 findes et Kongebrev til Niels Trolle om, at vi naadigst have bevilget M. Georgio Hardero Ditmarso at

svarede ham paa lignende Maade, og det er, hvad jeg af hans Samtaler har kunnet finde, som — efter min Mening uden tilstrækkelig Grund — i saa mange Aar har afholdt ham fra Deltagelse i Herrens hellige Naademaaltid.].

Regenspræstens, Mag. Jens Justesøns, Vidne var, som følger:

Eftersom mig befalet er af min kjære højærværdige Hr. Biskop at give skriftlig fra mig, hvad mig vitterligt er om M. Niels Svendsøns Bekjendelse, hans Religion angaaende, af hans Tale, som han haver haft med mig, da til saadan Befaling udi Lydighed at efterkomme, har jeg dette efterfølgende korteligen forfattet, hvilket jeg af hannem paa adskillige Tider, da han mig besøgte, haver hørt.

1) De religione. Han holder det for ret og godt at følge sin Religion, naar der kræves Regnskab derfor. Til dette at stadfæste bruger han Christi Ord Joh. 16: Jeg haver endnu meget mere at sige eder etc.

2) De S. S. Trinitate. Han siger, man skulde ikke bekjende 3 Personer i Guddommen, men 3 Vidner. Aarsagen siger han, at Tyrkerne forarge sig over vores Religion, fordi vi bekjende 3 Personer.

3) De Filio Dei. Han nægter Christum at have annammet vor Natur af Jomfru Maria, og at hans Natur er vores udi Væsen ganske ulig.

4) De Sacramento Coenæ. Christus er ikke udi Sacramentet med sit Legeme og sit Blod nærværende, men alene efter den Maade, som han var tilstede hos dennem in Vet. Testamento. Dette mener han sig at kunne bevise ex 1 Cor. 10, v. 3.: De aade alle den samme aandelige Mad etc.

5) De Renovatione et bonis operibus. Han holder

komme til det Kald udi Hollænder Byen paa vort Land Amager, som nu ledigt er; thi bede vi dig og naadigst ville, at du ham strax indsætter og Kollats giver* etc. Dat. 2. Oktober 1640. Jvfr. Ny kirkehist. Saml. III, 159.

for, at vores Fornylse er fuldkommen; saa og vil han, at vores gode Gjerninger ikke maa lignedes ved et Klædebon, som er besmittet.

6) De Resurrectione. Vores Kjød og Blod nægter han at skulle opstaa, af Aarsag at det er gjort ex elementis, og skal med elementis paa Dommedag forgaa; formener at dette er St. Povls Mening 1 Cor. 15: Kjød og Blod skal ikke arve Guds Rige. Item, den første Opstandelse forstaar han om de gudfrygtiges Opstandelse fra den timelige og legemlige Død, og mener, at det skal ske længe før Dommens Dag.

7) De Magistratu politico. Her om er hans Lærdom og Mening, at den Øvrighed, som ikke er gudfrygtig, den er ikke sat af Gud, og derfor, naar dens Forseelse findes, maa den af Undersaatterne afsættes og paa Livet straffes. Og da hannem blev iblandt andet modsat Davids Exempel, hvilken Gud ikke befalede af Undersaatterne at afsættes eller paa Livet at straffes, svarede han, at Undersaatterne gjorde ikke Guds Vilje, idet de ikke afsatte David og straffede hannem.

8) De Sacro Ministerio. Man maa ikke bruge de Præsters Tjeneste, som man veed, at de ikke ere gudfrygtige; thi, siger han, Christus haver det forbudet, Matth. 15: Lader dennem fare, de ere blinde og blindes Ledsagere.

Dette, som her saa korteligen er forfattet, er Summen paa det fornemste og paa de største Vildfarelser, som jeg haver hørt af hannem. Og dette vil jeg baade videre forklare med hans egne Ord, som han haver haft med mig, saa og med Ed bekræfte, at jeg af dette intet usandfærdigen hannem haver tillagt, naar det af mig begjæres.

Hafniæ den 20. Febr. 1655.

Jens Justsøn,
Pastor Studiosorum.

Mag. Michael Henriksøns Vidne lød saaledes:

Eftersom Veneranda Facultas Theologica her udi Kjøbenhavn haver været af mig underskrevne begjærende, at jeg vilde dennem communicere, hvad mig af Mag. Niels Svendsøns Discurs om hans Lærdom og Tanker udi Religionen er vitterligt, da haver jeg ikke vidst dennem det at kunne nægte. Det han haver fremsat for mig, er fornemmeligen befattet udi efterfølgende Punkter:

1) Den første Samtale, Mag. Niels Svendsøn holdt med mig, var om Antichristen, hvorudi Pauli Sprog, lydendes om den rette, store og synderlige Antichrist, 2 Thess. 2, blev andraget, hvilket han henførte til Ministerium, som det nu almindeligen føres, og særdeles, som jeg ikke andet har kunnet fatte og mærke, bekræftede han, saadant et antichristisk Ministerium og herudi Riget at findes, og refererede sig baade da og siden til en Prædiken, som han udførligen derom havde holdt udi Christiania.

2) Er hans meste Discurs der paa udgangen, at ikke nogen Christen, som vidste, at en Præst i et eller andet Stykke var skyldig eller forargelig og ikke raadte Bod derpaa, kunde med en god Samvittighed bruge hans Tjeneste eller af hannem annamme Absolution og det hellige Sacramente. Og derfor, dersom han i saa Maade sig af nogen Præst skulde lade betjene, da skulde han tilforn med hannem baade udi denne og andre Punkter blive forenet. Dog vil han ikke raade nogen at følge hans Exempel i dette Fald og gjøre sig en Samvittighed om Præstens Embede og Tjeneste af hans Uskikkelighed.

3) Haver han ogsaa talt om den hellige Skrift, at naar den blev prædiket og fremsat, var det ikke det rette levendes Guds Ord, men en død Bogstav; thi, sagde han, skulde den tale Guds Ord og af Guds Aand, som talede efter Skriften, saa havde Djævelen lige saa vel talt de levendegjørende Guds Ord og af Guds Aand, som Peder, thi han ikke mindre bekjendte Christum at være Guds Søn end Peder, Matth. 16; hvilken Discurs han berettede

sig at have holdt med sl. Dr. Jesper (Brochmand). Og der han her om med mig discepterede, kom hans egen Svoger M. Hans Jensen ¹⁾ der til, som geraadede der over med hannem udi Dispute og derimod opponerede. Og uanset jeg ofte af Skriften haver anført vigtige Argumenter, som stridende imod disse foreskrevne Punkter, saa har han dog end videre holdt mig imod, og uden Tvivl er bleven ved hans forrige Tanker.

Ellers har han i sin Tale subobscore meldt om Guds Børns Fornylse, at den var væsentlig, gode Gjerninger at være ubesmittede, og om den første Opstandelse, Apoc. 21, at han derved alene forstod Opstandelse af Synden.

Nogen Tid der efter, da hans Discipel Esaias Fleischer havde overgivet det Brev til Mag. Anders (Hansen) udi Skriftestolen, kom han igjen til mig, berettede mig, hvorledes dermed var tilgangen, og protesterede paa det højeste, at han aldrig havde været i Raad med, at saadant skulde ske, havde og slet intet vidst derom, førend den unge Esaias hannem det selv havde aabenbaret, efterat det alt var sket; sagde dog derhos, at han forment, at de Puncter, som han havde indlagt, vare nok saa grundede, at de kunde bestaa, forhaabendes, at Gud herefter skulde begynde at udrette noget ved den unge Mand.

Dette foreskrevne at være saa udi Sandhed, vil jeg være gestændig, hvor og naar det paaeskes. Actum Kjøbenhavn den 20. Februar. Anno 1655.

Michael Henrichsøn.

Hr. Jørgen Nielsøns skriftlige Vidne var saa forfattet:

Eftersom Venerandi Dñi Professores her paa Academiet ved 3de Spørgsmaal ere begjærende af mig, at jeg

¹⁾ Jersin, der døde samme Aar (1655) som Præst i Stege.

udi en Sag, Mag. Niels Svendsøn angaaende, min Sandhed vilde sige, da er der paa min korte og sandfærdige Bekjendelse.

1) Om Mag. Niels Svendsøn af mig paa Embeds Vegne privatam absolutionem og Sacramentets Meddelelse nogen Tid har været begjærendes. Hertil jeg bekjender, at Mag. Niels Svendsøn for nogle Aar siden haver saadant af mig begjæret, men eftersom jeg af fornøden Betænkende herom raadførte mig med min Venerando Dño Episcopo Brochmanno, da for to Aarsagers Skyld negtede han det at ske kunne. 1. Fordi Mag. Niels Svendsøn laa udi forargelig Kiv og Trætte med det hæderlige Ministerio udi Christiania, hvilket Onde burde afskaffes, førend han som en Christen saadant Saligheds-Middel retsindig kunde bruge. 2. At han den Tid ikke her, men der i Christiania var membrum Ecclesiæ, hvorfor han sammesteds hos sin egen af Gud kaldede Sjælesørger saadant kunde have søgt og brugt, uden saa var, at anden Aarsag det kunde have forhindret. 3. At eftersom det var vitterligt, at Mag. Niels Svendsøn paa det 2det Aar da ikke havde brugt Sacramentet, da førend ham kunde tilstedes lønligt Skriftemaal, burde han efter Ordinansen ved aabenbare Skriftemaal Kirkens Disciplin udstaa.

2) Om Mag. Niels Svendsøn havde for mig lønlig aabenbaret nogle scrupulos conscientiæ, for hvis Skyld han hidindtil havde holdt sig fra Sacramentet. Hvor til jeg svarer, at Mag. Niels Svendsøn har saadant for mig aldeles ikke tilkjendegivet.

3) Om Mag. Niels Svendsøn havde udi privat Samtale og Discurs med mig eller andre udi min Nærværelse noget talet, som vores Tro og Religion kunde være imod. Da, saa vidt jeg mig kan erindre, vidner jeg, at Mag. Niels baade udi særdeles Samtaler med mig, saa og i mit Paahør med M. Jens Justsøn, har fremsat og handlet om, hvorledes at renatorum opera vare i sig selv uden Smitte

og Fejl og aldeles fuldkomne. Item de, som ikke havde Guds Aand i sig, kunde ikke heller ved Prædiken eller anden Tjenestes Forrettelse det aandelige meddele. Item, talte vidtløftig om det bogstavelige Ord og det levende Guds Ord; hvorved han fremførte, at Djævelen og de ugudelige ikke kunde tale og fremføre det levende Guds Ord. Dette saa i Sandhed at være sket og talet, vidner jeg med egen Haand.

Jørgen Nielsen Colding,
Medtjener i Ordet til H. Gjestes Kirke udi Kjøbenhavn.

Studiosi Christoffer Pedersøns Vidne blev saaledes, som følger, paa Latin overleveret, samt med Ed og oprakte Fingre samme Tid bekræftet:

Hæc rotundo ore confessum esse Dn. Mag. Nicolaum Chronicum, in veritate confitetur Christopherus Petri Offertus, literis antea, ut et viva voce Rev. Dn. Mag. Jano Justini patefacta.

Mea sententia non est de distinctis Divinitatis Personis, sed de una Persona, ut de una Ecclesia. Una in Christo est natura, Divina scilicet, at nulla concepta ex Maria Virgine. Fides et charitas simul faciunt ad salutem accipiendam. Opera renatorum sunt perfecta. Est verbum internum, quod solum est ad salutem efficax, et externum nullius valoris aut fructus. Est coena itidem interna et externa. Digni accipiunt novam quandam substantiam in Coena Domini, cum qua resurgent die novissimo. Impii non fiunt participes corporis Christi in coena. Homo pius non potest uti Coena Domini cum impiis bona cum conscientia. Dabitur Ecclesia jam inde sub senectam mundi ab omni scandalo doctrinæ et vitæ immunis, aureum seculum, in quo homines puritani, θεόπνευστοι et ἀντόπιστοι, ex quorum numero is ipse est, edoctus hoc ab homine juniore ex Anglia huc profecto. Argumentorum

probationes desumit a pastorum ἀρχία, a signis, ratione et revelatione ¹⁾).

Christophorus Petri Offerus.

Efterat disse 5 skriftlige og beedigede Vidner vare oplæste og paaskrevne, begjærede Mag. Niels Svendsøn, at hannem maatte Copier bevilges af Dr. Johans Forsæt og af disse 5 Vidner, hvilket blev ham bevilget, og sluttet, at Parterne igjen skulde møde paa ottende Dagen derefter, den 20. Junii, ved 8 Slet, og da M. Niels sit Svar at indlægge, og derpaa Sagen til Doms at optages.

Ottende Dagen derefter, den 20. Junii, mødte igjen Mag. Niels Svendsøn og efter Afsked indlagde sit Svar

¹⁾ I Kgl. Bibl., Kallske Saml. 84, Fol., findes følgende danske Gjen-givelse af dette Stykke, under Overskrift: M. Niels Svendsens Vildfarelser.

1. Der er ikke trende adskilte Personer udi Guddommen, [men] aleneste een Person.
2. Der er een Natur udi Christo, nemlig den guddommellge, og ikke med nogen anden født af Maria.
3. Troen og Kjærlighed ere tilligemed hinanden fornødne til Salighed.
4. De igjenfødtes Gjærninger ere fuldkomne i dette Liv.
5. Der er et indvortes Ord, som er aleneste kraftigt nok til Salighed.
6. Der er indvortes og udvortes Sakramenter.
7. De gudfrygtige faa et nyt Legeme udi Nadveren, med hvilket de skulle opstaa paa den yderste Dag.
8. De ugudelige blive ikke delagtige i Christi Legeme og Blod.
9. Den gudfrygtige kan ikke med en god Samvittighed af en ugudelig Præst og med de ugudelige annamme Sakramentet.
10. Dette er nu imod Verdens Ende en christen Kirke uden al Lærdoms Forargelse, Livs og Levnedes Besmittelse, og der er et Evighed, i hvilket alle de [ere], som af Gud ere oplærte og oplyste, og som selv gjøre sin Tro og Bekjendelse, iblandt hvilke han selv er, og er undervist af et ungt Menneske, som af Gud er oplyst.

Sine Bevisninger tager han af de Lærdes Uenighed, af Tegn, af Fornuften og af sin egen Aabenbaring.

udi Dr. Johans og de 5 Vidners Nærværelse. Hvilket Svar Ord fra Ord var saaledes forfattet.

Christelig og sandfærdig Erklærings- og Forklarings-Skrift, ved den H. Aands Naade og Oplysning sammenskrevet mod store og svare Beskyldninger. Dommerne og alle Sandheds og Retfærdigheds Elskere ønskes Guds evige Naade og Fred og den H. Aands Oplysning og Kraft til at dømme og gjøre det, som er ret og behageligt for Guds, den allerhøjeste og allerretfærdige Dommers, h. Ansigt, og det udi Christo Jesu og formedelst hannem alene.

Anno Domini 1655 den 12. Junii er jeg underskrevne, allerringeste Jesu Christi Tjener og hans evige Sandheds alleruværdigste Vidne og Bekjender, for Consistorio udi Kjøbenhavn bleven indstevnet at møde næst efterfølgende Dags Eftermiddag udi Rette og at lide Dom. Paa hvilken Tid og Sted Kgl. Maj.s Hofprædikant og Fuldmægtig, Dr. Johan Dirichsøn haver ved Academiæ Notario ladet mod mig offentlig oplæse og forkynde disse efterfølgende store og svare Beskyldninger. [Her refereres de ovenfor S. 563—65 anførte Beskyldninger]. Hvortil jeg kjærlig og ydmygelig svarer 1) udi Almindelighed, at forbemeldte Beskyldninger visselig ere store og svare, iligemaade Dommen og Straffen, som derpaa begjæres at skulle følge. Og maatte være mig til en meget stor Beskjæmmelse og Forkrænkelse, dersom den alene gode og naadige Gud ikke med sin Styrkes og Frimodigheds h. Aand mig naadeligen styrkede og opholdt, og dersom Han ikke allerretfærdigst og allerviseligst kunde vide, vidne og dømme, om jeg i saadant, som mig saa offentlig tillægges, er skyldig eller uskyldig. Thi det maa jeg for Gud og al Verden bekjende, at dersom jeg var skyldig udi de grove Synder, som nu ere mig tillagte, da var jeg et meget armt og elendigt Menneske, og megen Beskjæmmelse og Straf værd, besynderlig dersom jeg vidste mig skyldig udi

saadan stor Foragt og Forargelse, og dog vilde for nogen Aarsags Skyld ikke være det bekjendt. Men ligesom jeg ved Guds Naade den 13de Junii sidst forleden i mit Indlæg for Guds Ansigt haver hellig og oprigtig lovet, at ville allevegne til Guds Ære og Salighedens Forfremmelse være Sandheden bekjendt og udi Christi Kjærlighed og Sagtmodighed at give Sandhed Rum, saa skal det ogsaa visselig og oprigtig efterkommes, saa vidt Guds gode Aand mig opholder, oplyser og styrker. Hvorfor jeg nu appellerer og indskyder mig fornemmeligen til den Dommer, som alene veed, vidner og dømmer allerretfærdigst om alle Ting, endogsaa om Hjærternes inderste skjulte Tanker, for hvilken alvidende og retfærdige Dommer jeg nu staar med alle dennem, som saa højlig haver beskyldt mig og for min høje og kjære Øvrighed saa ilde beført og angivet mig, og kræver Hannem til Vidne, Paakjender og Dommer. Saa at dersom jeg, efter mit Hjertes og min Sjæls flittige Prøvelse og Randsagelse, vidste og kjendte mig skyldig udi saadan Guds hellige Tings, min høje og kjære Øvrigheds, eller deres Loves og Forordningers, eller nogen min ringeste Næstes eller Medchristens Foragt, eller udi den Forførelse og Forargelse, som mig her tillægges, da skulde man ikke have Behov med Proces, Vidnesbyrd og Beviser at overvinde og beskjæmme mig, men jeg vilde frivillig og rundt ud bekjende min Synd, beskjæmme og dømme mig selv, som Gud udi Skriften af sine Bekjendere alvorlig udkræver, Joh. 7 v. 24. 1 Cor. 11 v. 31. 32. Thi ved min Synds vitterlige Fortielse blev min Synd ikkun større, svarere og vederstyggeligere for den retfærdige Gud, Ps. 32 v. 3. Ve mig derfor, dersom jeg vilde fortie eller forsvare den Synd og Forseelse, som jeg veed og kjender mig skyldig udi; thi ved saadan mit Hjertes Skalkhed og vitterlig Synds Forsvarelse blev min samme Synd, ja min Beskjæmmelse, Straf og Dom ikkun desto større for Gud og Menneskene. Jeg veed jo ogsaa vel, at baade Guds Ypperstepræst Aaron og den besynder-

lige Guds Mand Kong David, saa og de store og hellige Apostle Petrus og Paulus, og flere af de allerhelligste og bedste paa Jorden have været store Syndere og have offentlig for Gud og al Verden bekendt deres grove Synder og Forargelser, og saaledes beskjæmmet og dømt sig selv. Og de fandt Naade og bekom Forladelse og Venskab hos Gud og Menneskene, som udi Skriften klarlig vises og vidnes. Hvorfor skulde jeg da ville fortie eller forsvare saadanne grove Synder, som mig tillægges, dersom jeg vidste mig skyldig? Thi jeg tror visselig, at jeg ved min egen frivillige Bekjendelse, Beskjæmmelse og Dømmelse vilde og kunde des snarere bekomme Naade, Venskab og Forladelse baade hos Gud og alle retsindige Christne. Men dersom jeg elsker og forsvarer min Synd, og omgaas med Hykleri, Løgn og Falskhed, da staar min Dom klarlig afsagt udi Skriften, nemlig at jeg af Gud fordømmes, og skal ikke arve Guds og Jesu Christi Rige, 1 Cor. 6 v. 9. 10. Apoc. 21 v. 8.

Men i Særdeleshed at svare til enhver Beskyldning:

1) At jeg skulde have foragtet Herrens hellige Nadveres Sacramente; da svarer jeg dertil udi kjærligste og korteste Maade, at Gud og min Samvittighed er mit Vidne, at jeg ikke haver foragtet Sacramentet, men af Frygt for at misbruge og foragte det, haver jeg nu paa nogle Aars Tid ikke brugt det eller med en god Samvittighed kunnet bruge det. Og hvad høje og vigtige Aarsager jeg haver haft paa halvandet Aars Tid udi Christiania at holde mig derfra, det kjendes klarlig af medfølgende Erklæring, som Anno 1652 den 6. April paa Consistorio udi Christiania for Dommeren er fremlagt, og strax derefter for Kgl. Maj.s Cantsler, velbaarne Hr. Christian Thomesen, er fremsendt, hvilken jeg begjærer at maa for Retten blive oplæst og overvejet, paakjendt og paategnet, saa kan man af samme min sandfærdige Erklæring se og kjende, at jeg ikke af nogen Foragt, Trodsighed eller Modvillighed, men formedelst høje og vigtige Aarsager ikke

haver kunnet bruge Sacramentet paa forbemeldte Tid udi Christiania, og at jeg haver begjært at bruge det baade udi Norge og Kjøbenhavn, med foregaaende christelig Prøvelse, Beredelse og Forenelse, det bevises af mine Erklæringer og de Vidnesbyrd, som udi denne Sag ere tagne om mig, men at det er bleven mig nægtet og afslaget, med mindre jeg vilde med aabenbare Skriftemaal bekjende og afbøde den Opholdelse, som jeg med saadanne vigtige Argumenter kunde bevise at være sket efter Christi hellige aabenbarede Ord. Men hvorfor skulde jeg da synde imod Gud og min egen Samvittighed, idet jeg skulde aabenbarlig bekjende det at være Synd, som ikke er Synd, og saaledes med Hykleri kaste mig hen i Guds Vrede? Det skulde ingen retsindig Christen af mig ville begjære. Siden haver jeg her udi Kjøbenhavn udi venligste og op-
rigtigste Maade og Mening paa adskillige Tider talt med nogle af Præsterne om Aarsagerne, hvorfor jeg blev op-
holdt, og om den hellige Nadveres store Foragt, som jeg beskyldes for, hvilken aabenbare, store, meget forargelige og fordærvelige Nadverens Sacramentes Foragt ikke be-
staar der udi, at en Christen for vigtige Aarsagers Skyld nogen Tid enten holder sig selv derfra, eller af andre derfra opholdes, men derudi allermest, naar man tidt og ofte bruger det ikkun for en Sædvane, uden al sand Poenitens og Omvendelse fra daglige aabenbare og forargelige Synder, og saaledes foragter Christi hellige Død og Pine, og træder hans hellige Blod under Fødder, som nu desværre allevegne af den største Part sker, og tilstædes at ske af mange iblandt dem, som dog skulde efter Christi hellige Ord og Bud, Matth. 7 v. 6, og andre christelige Forordninger om Kirkedisciplin og Herrens Nadveres retsindige Brug, holde de kjendelige, aabenbare, forargelige og ubodfærdige Syndere derfra, indtil man saa' retskaffens Poenitenses Frugter i deres Levned, Matth. 3 v. 8, paa det de skulle ikke æde og drikke dem selv Dommen til ved saadan Nadverens Misbrug og Foragt, 1 Cor. 11 v. 29.

Og efterdi jeg ved Guds Aands Lys ser og visselig veed, at store Guds Plager og almindelige Ødelæggelser skulle nu hasteligen komme over alle saadanne Nadverens Misbrugere og Foragtere, saa frygter jeg mig storlig for at gjøre mig delagtig udi saadan Misbrug og Foragt. Saa langt er det fra, at jeg skulde enten ringeagte eller foragte Herrens hellige Nadver eller nogen af de allerskrøbeligste og allerringeste, som den udi sand Hjærtens Poenitens og Bodfærdighed bruger. Men dersom nogen anden mener eller siger, at jeg herudi hykler eller lyvør, saa staa vi med hverandre for den Dommer, som alene prøver Hjærter og Nyrer, som skal føre det altsammen frem for Lyset, og alt hvad som nu skjult er.

2) Derpaa følger nu den anden Beskyldning, at jeg skulde spottelig have foragtet det hellige Ministerium. Hvortil jeg kjærlig svarer: 1. At jeg ingenlunde foragter, langt mindre spotteligen foragter det hellige Ministerium, enten det tages efter Skriftens Ord for den Helligaands eget aandelige Embede, 2 Cor. 3 v. 8, eller for Herrens Ords retsindige Tjenere, Præster, Prædikantere og Lærere hvilket overflødig bevises med mine publicerede Skrifter, nemlig »Aandelig Julebetænkning«, »Troens Erindring og Prøvelse«, saa vel som af andre mine christelige og sandfærdige Erklærings- og Bevisnings-Skrifter. Og ve mig udi Evighed, dersom jeg enten foragtede den Helligaands Ministerium eller Embede eller nogen af de allerringeste og allerskrøbeligste retsindige Herrens Ords Tjenere. 2. At der menes, at man vil bevise det med mine egne Ord, som jeg haver brugt for Consistorio den 10. Februar sidstleden, nemlig at jeg søger og leder efter en, som jeg kunde blive ens med efter Guds aabenbarede Ord, item at jeg begjærer at søge, hvor det kan være i Landene over al Kronen, efter en Præst, som holdes retsindig, og som jeg kan blive overensstemmende med. Hertil svarer jeg: at jeg derfor skulde spotteligen have foragtet Ministerium, det mener og siger jeg Nej til, og det udi Christi Kjær-

lighed og Sagtmodighed. Thi det maa jo samtykkes, at vi skulle endelig være ens og forenede med hverandre, ikke efter vore egne kjødelige Meninger og Tanker, men efter Guds aabenbarede Ord, thi dersom vi enten begge eller en af os strider derimod, da stride vi jo mod Christum selv og ere derudi Antichristi eller antichristelige, Luc. 11 v. 23, som baade af Skriften og Theologorum Skrifter bevises. Dersom jeg aabenbarlig strider mod Guds Ord, da maa jo ingen retsindig Præst annamme mig til Sacramentet eller absolvere mig, saa længe jeg derudi forfarer, thi der skal jo endelig være sancta unio et communio, en hellig Menighed og Samfund, som Guds Aand selv lærer, 1 Cor. 10 v. 17. Og dersom Præsten, i hvo han og er, befindes at stride derimod, og jeg det veed, da maa jeg ikke annamme hannem i Christi Sted, saa længe han derudi forfarer, men forskyder og foragter al broderlig Straf, Overbevisning og Formaning, Joh. 10 v. 5. Hvilket jeg ellers af Guds Naade haver af Skriften overflødig bevist udi forbemeldte mine Skrifter. Men at adskillige Præster baade tilforn udi Christiania og nu udi Kjøbenhavn ikke ere ens og forenede med mig, eller mener, at jeg med min Lærdom og Levned ikke stemmer overens med Guds aabenbarede Ord, det ses og bevises jo klarlig og skinbarlig af de store og svare Beskyldninger for Gud og Øvrigheden, for Dommerne og al Verden, som mig nu offentlig tillægges. Dog dersom disse, som mig saa storlig beskyldte og mig for Øvrigheden og flere beføre og angive, stemme overens med mig efter Christi aabenbarede Ord, hvorfor have de ikke da efter Christi almindelige Ordinans, Matth. 18 v. 15—18, og efter vor kjære og høje Øvrigheds christelige Forordninger om Kirkens Disciplin omgaaedes med mig, førend man mig saa offentlig lader fremstevne til saa stor Straf og Beskjæmmelse at lide? Nu bevises jo for alle, at jeg er fremstevnet og offentlig beskyldt som den, der skulde være uretfærdig, ja Guds og Øvrigheds Foragter; men hvorledes

kunne mine Modstandere, i hvo de end ere, som mig saa højelig og grovelig for Øvrigheden have beført og angivet, bevise, at jeg haver nogensinde nogen af dennem enten hemmelig for vor kjære og høje Øvrighed eller andre, eller aabenbarlig angivet og beskyldet, enten for Uretfærdighed eller for Guds og Øvrigheds Foragtelse? Spørges derfor, hvad er det da, jeg haver gjort, som udtydes i den Mening, ligesom jeg dermed skulde spottelig have foragtet det hellige Ministerium? Som mig synes, saa er det dette, at jeg haver talet korteligen med nogle af Præsterne, hvilke jeg forment at skulle høre mig i sagtmodigste, kjærligste og oprigtigste Maade, om hvis store offendicula og Stød mig vare udi Samvittigheden og forhindrede mig at bruge Nadveren, og det fornemmelig derfor, at jeg saa højlig og offentlig er bleven beskyldt og udraabt for Uretsindighed, og det udi saa mange Aar, og man haver ikke udi Kjærlighed omgaaedes med mig efter forbemeldte Christi almindelige Ordinans og efter vor høje og kjære Øvrigheds christelige Forordninger, og at jeg derimod ser mange og utallige store og forargelige Synder at gaa i Svang, ikke alene til store og fordærlige Landeplagers Foraarsagelse, men endog til mange Sjæles aandelige Myrdelse og Ødelæggelse, og jeg ikke fornemmer den Flittighed og Ivrighed, som de hellige Profeter og Apostler have brugt med Kirkens Disciplin uden al Persons Anseelse, nu saa at bruges og drives, og at de mange og forargelige Syndere, efter mange Aars Skriftemaal, Absolutions Annammelse og Sacramentets overflødige Brugelse, bliver ikkun værre og ikke bedre, som altfor meget aabenbarlig og overflødig bevises med overflødig Ugudelighed, Uretfærdighed, Overdaadighed, Øjens Lyst, Kjøds Lyst, hoffærdigt og stolt Væsen, Drukkenskab, Fraadseri, Letfærdighed, Guds hellige Navns og Døds Misbrugelse med Banden og Sværgeuden al Skam og Blusel, Gjerrighed og den fattiges Udsugelse, Løgn og Bagtalelse, Forældres og Øvrigheds Foragtelse, uchristelig og utilbørlig Strid og

Uforligelighed, mange af Ungdommen deres uchristelige Opdragelse til Guds Fortørnelse og Landets Fordærvelse, og saadant mere. Og alle saadanne aabenbare, forargelige, fordømmelige og himmelraabende Synder bør efter Guds hellige Ords Ordinans ikke alene almindelig og skarpelig af Prædikestolen at straffes, men endogsaa i Særdeleshed hos enhver, som saaledes synder, og sig ikke omvender. Saaledes blev David straffet af Nathan, og Achab af Elias, Herodes af Johannes, og Petrus af Paulus. Saaledes aflod eller ophørte ikke heller Paulus udi 3 Aar i Epheso Dag og Nat, endog med grædende Taarer, at formane sine Tilhørere, endog han annammede ingen Løn af dennem, som læses Act. 20 v. 21. 31. 34. Jeg haver og foreholdet Christi Lignelse om den Hyrde, som haver de 100 Faar, at dersom han lader et eneste omkomme eller fordærves for sin Dovenheds eller Forsømmelses Skyld, da er han ikke retsindig. Hvorfor enhver Præst eller Sjælehyrde, som ikke efter Christi Ordinans trolig omgaas med enhver af sine Tilhørere, maa selv fælde Dom over sig, i det han maa offentlig af Skriften sige og bekjende, at Gud vil udkræve dens Blod, som ved Hyrdens Forsømmelse omkommer, af hans Hænder og Neglerødder; thi man maa give Magt, at der ligger mere Magt paa en eneste Sjæl, end paa al Verdens Faar, Guld og Sølv, saasom Sjælen er dyrekjøbt med Guds Søns eget Blod. I saa Maader udkræver det prophetiske og apostoliske rette aandelige Hyrdeembedes Flid og Aarvaagenbed, at Hyrden eller Præsten skal være ustraffelig, og efter Christi Lærdom aflægge og foragte Verdens Rigdom, Lyst og Ære, ja sig selv med, og tage Fornedrelses-Korset paa sig, og dermed følge Christum efter; thi ellers vil han engang komme for Christum og ikke følge hannem, og i saa Maader ødelægger og myrder han aandelig baade sig selv og flere med sig selv; Joh. 10 v. 8. Men dette retskafne Præsteembedes Flid, Fyrighed og storlig fornødne Aarvaagenhed, eftersom der ikke ansees nogens

Person, saa giver det ikke megen Gunst eller Gave hos den største Part, men mere Vrede, Utak, Had, Forfølgelse og Efterstræbelser. — Om dette saa højlig fornødne christelige og aandelige Hyrdeembede og Arbejde haver jeg udi al Kjærlighed og Sagtmodighed talt paa adskillige Tider med nogle af Præsterne til Guds Ære og Menneskenes evige Saligheds Forfremmelse, hvor om langt her kunde skrives; men hvorledes mine velmente Ord ere blevne optagne, og hvorledes vi ere blevne jo længer jo mere udi Christi Kjærlighed forenede, og efter hans aabenbarede Ord overensstemmende, det ses og udvises nu klarlig af disse store og svare Beskyldninger, som mig ved nogle af Præsternes Indgivende tillægges. Maa jeg da ikke vel med Sandhed, ja med Hjærtens Smerte sige og vemodelig bekjende, at jeg søger og leder efter en, som ved Guds Naade vilde være ens og overensstemmende med mig efter Guds aabenbarede Ord til vor egen og andre Menneskers Saligheds Forfremmelse, og ikke blive stridig og uens med mig og saa storlig og aabenbarlig beskyldte mig, fordi jeg søger de Ting, som hører til den evige Salighed? Maa jeg ikke snart frygte mig for at tale med nogen om saadant, helst med dem, jeg ikke desbedre kjender, efterdi mine velmente Ord saa ilde antages og saa vrangelig og vredagtig udtydes. Men som jeg nu ved Guds Naade, som en alleruværdigste Christi Bekjender, kaldes af Gud og Øvrigheden til at forsvare det, som jeg i sin Tid for Guds Domstol haver at forsvare, saa skal jeg oprigtig efterkomme mit offentlige Løfte. Og da bekjender jeg udi største Ydmyghed, Underdanighed og Kjærlighed, at jeg ikke veed, hvem af Præsterne der er ens og forenet med mig efter Guds hellige aabenbarede Ord udi disse efterfølgende min enfoldige Tros Bekjendelser: 1) At Christi Ordinans, Math. 18 v. 15—17, er almindelig, og ikke aleneste byder Præsterne og Lærerne, men endogsaa Tilhørerne rettelig at straffe deres forargende Medchristne, Lev. 19 v. 17, Ephes. 5 v. 11—13. 2) At

dersom en Christen befinder en sin Medchristen at være en forargelig og ubodfærdig Synder og dog vil holdes for en Broder i Christo, da maa han end ikke æde med saadan en, enten han er Lærer eller Tilhører, og, som vores Theologer forklaringsvis in margine tillægge, maa han mindre æde med ham i Herrens Nadvere; men man skal til hans Beskjæmmelse afsondre og skille sig fra hannem. 2 Thess. 6 v. 3. 6. 14. 3) At den, som ikke haver Christi levende Tro, kan ikke være en retsindig og retskaffen Præst og Sjølehyrde, og en ugudelig og ubodfærdig kan ikke rettelig forestaa det hellige Prædikeembede. Thi saadan en er jo aandelig blind, og det er Christi Principium, som staar fast evindeligt, at en blind ikke kan lede en anden blind, hvilket han jo forstaar om de ugudelige Lærere og deres Ledsagelse; hvorom jeg haver efter Øvrighedens Vilje alt for mange Aar publice disputeret udi Christiania, og siden skrevet udi min Erklæring om Afhold fra Sacramentet, og ydmygelig undergivet det Theologorum Censur og Dom. 4) At de antichristelige Lærere ikke aleneste findes hos Papister og Calvinister eller andre Secter, men kunne ogsaa, desværre, findes i vore Lande, hvor om min aabenbare og oprigtige Bekjendelse findes baade i mit Gjensvar til de 14 Spørgsmaal, som mig af den hellige Skriffs offentlige Doctores et Professoribus Academiæ Hafniensis in Anno 1651 ere foreholdte, og udi min sidste Prædiken til Pinse, holden udi Christiania samme Aar, hvilken Bekjendelse jeg udi Christi Sagtmodighed og Kjærlighed haver ogsaa givet under vores fornemste Theologorum og enhver Christens Censur og Dom, og nu igjen gjør denne Bekjendelse for Guds Ansigt og derhos dette stadige og oprigtige Løfte, at den Bekjendelse og Lærdom om Tro og Christendom, som jeg mundtlig eller skriftlig haver nogensinde fremført og kan bevises at stride imod Guds hellige og aabenbarede Ord, den hellige canoniske, prophetiske og apostoliske Skrift, den vil jeg ved Guds Aands Naade

med Hjærtens Glæde og Lydighed til min egen Beskjæmmelse, som tilbørligt er, andre mine Medchristne til et godt Efterfølgelses Exempel, udi aabenbar Skrift og Skriftemaal for al Verden udraabe at være Anathema og en forbandet Ting. Thi jeg agnoscerer og annammer intet andet Principium til at bevise og bekræfte den sande Tros, Religions og Christendoms Lærdom med, end den hellige canoniske, prophetiske og apostoliske Skrift. — —

3) Beskyldes jeg, at jeg højlig skulde have forset mig imod Kgl. Maj.s Forordninger, og dennem enten eluderet eller trodseligen foragtet, i det jeg undslaar mig fra aabenbart Skriftemaal. Hvortil jeg kjærlig svarer, at Øvrighedens Forordninger om aabenbart Skriftemaal maa ingenlunde forstaas eller forklares mod den hellige Skrift og mod dem, som ikke foragte Sacramentet, men beflitte sig paa rettelig og retsindig at bruge Herrens Nadvere, ved den christelige og højlig fornødne Forenelse, som tilforn er omtalt. Og efterdi udi Skriften, som alene er den sande christelige Tros, Religions og Christendoms eneste Principium, som Christus selv lærer Matth. 15 v. 9, og Paulus 1 Cor. 4 v. 6. et Gal. 1 v. 8, ikke foreskrives os, hvor tidt og ofte vi skulle bruge Sacramentet, men at saa tidt og ofte det sker, da skulle vi gjøre det til Herrens Ihukommelse, og ingenlunde mod Skriftens Forskrift, men aldeles derefter; hvorpaa jeg mig uden al Elusion, Skrømteri og Hyklery ved Guds Naade beflitter, at Sacramentets Misbrugelse ikke skulde blive mig til Dommens, Fordømmelsens og Fordærvsens Bord 1 Cor. 11 v. 29, Rom. 11 v. 9. Thi ligesom Christus siger, at den hellige Guds Tempel, som var et Guds Bedehus, blev forvendt til en Morderhule, formedelst Pharisæernes og de falske Skriftkloges Misbrugelse, saa i lige Maade kan og Sacramentet ved Misbrug forandres og blive den misbrugende til evig Fordømmelse. Gud og min Samvittighed kjender bedst min Uskyldighed herudi, og hvor højlig hellig og værdig jeg holder hans hellige Nadvere. Derfor

formoder jeg, at alle retsindige, kjærlige og christelige Hjærter, som tror, at det er Sandhed, som jeg omgaas med, haver mig undskyldt, at jeg kan ikke aabenbarlig bekjende mig skyldig udi det, som jeg ikke befinder mig skyldig i; thi det var jo at eludere, bespotte og foragte Gud selv, hans hellige Ord og hans Hellig-Aand. Doctor Lutherus lærer selv udi sin Kirkepostil p. 337 f., at baade Bigten eller Skriftemaal og Sacramentets Brugelse skal være ganske unødt og utvungen. Ordene lyde, som herefter følger: Also sagen wir nun von der heimlichen Beichte, dass niemand dazu gezwungen sey etc. Item: Das sey nun von der Beichte gesagt, dass es alles frei seyn solle, also dass man ungedrungen und von sich selbst zur Beichte komme. Item: Zuvor haben wir gesagt vom heiligen Sacramente, dass man niemand auf bestimmte Zeit dazu zwingen, sondern frey lassen soll etc. Og Gud og min Samvittighed ere mine faste Vidner, at det er saa langt fra, at jeg enten haver foragtet eller vil foragte eller eludere Øvrighedens Befalinger, at jeg fast mere med al Sandhed kan vidne og sige, at dersom jeg end var under hedensk og tyrkisk Øvrighed, vilde jeg dog med Hjærtens Underdanighed, for Guds Befalings Skyld, agte og ære alle deres Befalinger og Forordninger, som ikke befandtes stridige med Guds aabenbarede Ord og min Samvittighed. Nu er det jo Guds den allerhøjestes egen Befaling og Forordning, som er langt mere og højere end alle Mennesker, at vi skulle aabenbarlig bekjende og afstaa alle vore aabenbare Synder. Dog vil han dermed ingenlunde befale, at nogen skal lyve paa sig selv og bekjende det at være Synd, som ikke strider imod Guds hellige Ord og en god Samvittighed; thi det var virkelig at bespotte Gud.

4) Beskyldes jeg at have Menigheden skammelig forarget, eftersom Sacramentets idelige Brug udkræves af gemen Mand, og derfor langt mere af mig, som selv har været

indviet til det hellige Ministerium¹⁾ og haver baade be-tjent Cathedram Theologicam, og udi udvortes Levned været holdt for en gudfrygtig Mand. Hvortil jeg kjærlig og kortelig svarer. 1) At jeg ikke veed, hvad man her forstaar ved Indvielsen til det hellige Ministerium; men det veed jeg, at Gud haver ved sin Hellig-Aand salvet, helliget og viet mig til at gjøre sin hellige Vilje, og at han vilde holde mig, sin allerringeste og alleruværdigste Tjener, at være gudfrygtig og skikkelig, det er mig langt mere, end jeg af alle Mennesker holdes derfor. 2) At der er to Slags Forargelser, og de ere begge meget syndige, slemme og skadelige. Det ene, som man med sine syndige Ord og Gjerninger giver andre, hvorom Christus lærer Matth. 16 v. 17: Ve Verden for Forargelses Skyld etc. For denne beskyldes jeg nu her; men Gud og min Samvittighed vidner om min Uskyldighed; hvorom tilforn er vidtløftig handlet. Den 2den slemme, syndige og skadelige Forargelse er den, som mange Mennesker selv tage, endog af de allerbedste Ord og Gjerninger, som Christus og hans sande Disciple tale og gjøre. Saaledes forargede sig tidt og ofte de jødiske Skriftkloge meget slemmelig og syndagtig over Christi egne bedste Ord og Gjerninger, og beskyldte ham offentlig og grovelig udi højeste Maade for en Gudsbespotter og Foragtere, ja for en Beelzebub. Og det som mer er at forundre sig over, mange af hans Disciple skammelig forargede sig over hans sande Ord om hans hellige Kjøds sande Ædelse etc., og med største, slemmeste og skadeligste Forargelse ginge slet bort fra hannem, som læses Joh. 6 v. 60. 66. Og derfor kaldes Christus selv en Anstødssten og en Forargelses Klippe, Rom. 9 v. 32. Saa maa jeg alleruværdigste Christi Discipel bekjende, at mange desværre forarge dem

¹⁾ Heraf kunde synes at fremgaa, at M. Niels Svendsen har været præsteviet, hvorom der ellers savnes Efterretning (se forrige Bind af disse Samlinger, S. 512). Hans egne Ord i det følgende synes dog nærmest at vidne derimod.

nu paa mig (Gud forlade dem) fordi at jeg, med Frygt og Rædsel for Guds Aasyn, ved hans Naade beflitter mig paa at have en ren Samvittighed for Gud. Og derimod give de mig Forargelse, i det de saa højlig angive, beskyldte og dømme mig for de Ting, som jeg ikke veed mig skyldig udi. Og sandelig, dersom Gud ikke desmere med sin Helligaand og Haand styrkede mig, da maatte jeg længe siden af Frygt for Menneskenes Beskjæmmelse og Forfølgelse have fornegtet min Frelser Christum og den Sandhed, som hans Helligaand naadelig haver bekræftet og beseget udi mit Hjærte, Sjæl og Aand. Hannem være Ære og Tak udi al Evighed! Saa beder og formaner jeg nu baade Øvrigheden, Dommerne, mine Beskyldere og enhver af mine Medchristne udi kjærligste og ydmygeligste Maade for Christi Skyld og for deres egen Saligheds Skyld, at ingen forarger sig længer paa mig i dette Stykke, thi det er dog sandt, som Dr. Lutherus og haver lært, at ingen maa paa en andens Tro gaa til Sacramentet, Kirkepostil, pag. 239. Og det vidner jeg med Sandhed for Gud, at dersom jeg kunde vinde al Verdens Guld dermed, da vidste jeg ikke anderledes med en god Samvittighed at komme dertil, end som jeg tilforn har aabenbaret, og jeg maatte jo være et meget daarligt og ufornuftigt Menneske, dersom jeg vilde saaledes fraholde mig, som nu sker, uden meget høje og vigtige Aarsager; thi hvad haver jeg af den største Part andet derfor end Had, Mistænkelse og Vrede, ja Beskyldninger, Bespottelse og Forfølgelse, det jeg altsammen Gud befaler, og for hans Ansigt, uden nogen min Ros at melde, elsker og velsigner mine Hadere og Forfølgere.

5) Beskyldes jeg at have gjort Uret, idet jeg har understaaet mig at holde Collegia privata, imod Academiae consuetudinem et Regiam Foundationem etc. Hvor til jeg kjærlig og kortelig svarer, at jeg ingenlunde haver begjært at holde Collegia privata, ej heller haver jeg holdet det for noget Collegium, at jeg efter kjærlig Begjæring nogle

faa Timer om Ugen underviste Esaias Fleischers 2de ældste Sønner, og paa en kort Tid Truels Knopff in lingua Hebræa, analysi grammatica dictorum Scripturæ ex Systemate D. Brochmanni, og hver 14de Dag paahørte den unge Esaiam memoriter recitere Capitler af Bibelen og articulos fidei ex Systemate Brochmanni; ej heller haver jeg tænkt, at nogen skulde tage det ilde op, at jeg tjente min Næste med den Gave, Gud haver givet mig, og intet forargeligt enten udi Ord eller Gjerninger nogensinde, det jeg veed, fremførte. Hvorom de og selv ved deres højeste Ed og Jurament haver for deres Øvrighed vidnet. Og eftersom de hørte, at jeg uskyldig blev saa meget mistænkt og udraabt, meddelte de mig frivilligen deres sandfærdige og skriftlige Vidnesbyrd, hvilket jeg begjærer for Retten maa oplæses, paategnes og overvejes, da de agtede at forrejse paa fremmede Steder. Og den Stund jeg baade her og uden Landet studerede, gjorde jeg selv ogsaa nogle faa Tjeneste med min ringe Undervisning, og ingen af Professorerne fortørnedes derover. Hvorfor, dersom jeg med saadan min Næstes Tjeneste har forset mig imod Academiæ consuetudinem et Regiam Foundationem, i det jeg spurgte ikke om Forlov, da veed Gud min Vilje og Vidskab, og jeg ydmygelig beder om Forladelse; men jeg mente at fortjene Tak, og nu bekommer jeg mer end Utak; dog haver jeg Lyst til at tjene alle Mennesker, end ogsaa dennem, som hade og forfølge mig, enten jeg af Mennesker faar Tak eller Utak derfor. Og ve mig, dersom jeg dette sagde af et hykkelsk og falskt Hjærte. Paulus, endog han havde forfulgt Christi Menighed, bekom dog Forladelse, thi han gjorde det uvidende, 1 Tim. 1 v. 13.

6. Formen es jeg at have givet Occasion eller Anledning til Pasquiller, som af Esaia Fleischer og Truels Knopff skal være conciperet og frembaaren: 1) fordi at jeg idelig skal udi mine lectionibus have inveheret mig paa Ministrorum Ecclesiæ store Laster og Lyder; 2) fordi jeg udi saa mange Aar haver holdet mig fra Sacramentet;

3) fordi jeg haver for Esaias Fleischer den ældre og hans Sønner talt om de Stød i min Samvittighed, og at jeg havde sagt hos en og anden af Præsterne, at jeg saa' gjerne og søgte, at de kunde blive mig betagne; 4) fordi jeg haver sukket over den store Ondskab, her gaar i Svang etc.; 5) fordi jeg havde commenderet Eliæ Prætorii scriptum om den Misbrug, som hos Ministerium findes. Hvortil jeg kjærlig svarer, at jeg haver nogle Gange udi Bispens Hus for Bispen og Præsterne, og siden paa Consistorio for alle den h. Skriffs Doctores og Professores Academiæ Hafniensis, end ogsaa efter Begjæring, ved min Ed bekjendt og vidnet, at jeg aldeles intet haver været interesseret udi fornævnte Breve, som saa højlig paa-klages, eller udi nogen Maade vidst, at saadant Værk var udi nogen Tanke eller Forsæt, meget mindre haft noget dermed at gjøre eller bestille udi nogen Maade. Det samme have de forbemeldte 3de unge Personer ved deres højeste Ed vidnet og bekræftet. Og at de skulde have hørt idelig Invehering i mine Lectionibus, det kan ingenlunde være, thi jeg holdt jo ingen saadanne Lectiones, som sagt er; men det bekjender jeg endnu gjerne, ligesom tilforn nogle Gange er sket offentlig, at jeg nogle faa Gange efter Lectionum Endelser med faa Ord, formedelst deres k. Faders Discurses Skyld om Sacramentet, bad dennem kjærlig, at de skulde ikke forarge dennem paa mig, fordi at jeg ikke kunde for min Samvittigheds Støds Skyld komme til at bruge Sacramentet, som jeg dog inderlig længtes efter. Ligeledes bekjender jeg og, at jeg haver talt med nogle af Præsterne derom, og sagt, at jeg med Hjærtens Suk og Smerte saa' forargelige Synder gaa i Svang og tage Overhaand. Men hvorledes kunde disse mine enfoldige kjærlige og sandfærdige Ord, som jeg er skyldig at tilstaa for min Næste, ja for al Verden, som nu ogsaa her offentlig og ydmygelig sker, give Occasion eller Anledning til at skrive Pasquiller eller Skandskrifter? Den sande christen Kjærlighed udlægger alle

Ting i den bedste Mening, efter Lutheri Forklaring over det 8de Bud i Herrens Lov, og tænker intet Ondt om sin Næste 1 Cor. 13 v. 5. Og monne der ikke flere have Samvittighed end jeg? Og er der ikke baade i den h. Skrift og andre Skrifter opskrevet aabenbarlig med den Helligaands og Christi Bruds Suk om de overflødige og aabenbare Synder, som udi alle Stænder gaa i Svang, ligesom og udi sidste almindelig Bededagsbøn blev prædikeret og sukket og aabenbarlig beklaget. Men kan derover tages Anledning at skrive Pasquiller og Skandskrifter? Anlangende Eliæ Prætorii scriptum om Misbrug udi Prædikeembedet, da havde Esaias Fleischer den ældre det Skrift med Refutationen derpaa, førend han nogensinde enten havde talt med mig eller kjendte mig, som han selv haver berettet. Men et Exemplar af Apologia Prætoriana bekom han af mig, men hans Sønner aldrig, og aldrig haver jeg commenderet noget Skrift anderledes, end Gud selv sligt commenderer, naar han siger saaledes til os alle, 1. Thess. 5 v. 21: Prøver alle Ting, og beholder det, som godt er. Hvilket og ses af mine forrige Bekjendelser. Men hvad Principia og incitamenta, Aarsag, Occasion eller Anledning der har været til forbemeldte højtpaaklagede Breve at concipere og sammenskrive, det kunde de allerbedst og allerretteligst vidne og forklare, som dermed har havt at bestille. Hvorfor jeg kjærlig og ydmygelig begjærer, at man ikke vil til Guds Fortørnelse videre, efter saadanne offentlige og adskillige, sandfærdige og højlig bekræftede Forklaringer, holde og gjøre mig mistænkt og skyldig udi det, som baade den alvidende Gud, jeg selv og de, som det angaar, fuldkommelig vide mig at være ganske og udi alle Maader fri for.

7) Beskyldes jeg at have defenderet eller forsvaret farlige Meninger og Errores eller Vildfarelser udi Religionen, som af Præsternes Kundskab (o: Vidnesbyrd) skal kunne erfares, hvor til og tillægges, at jeg for saadant ogsaa haver mistet min Bestilling udi Norge. Hvortil jeg

kjærligen svarer: 1) at jeg med Sandhed vidner, at jeg ikke veed mig at have enten i Norge eller udi Danmark eller nogen andensteds nogensinde foretaget at forsvare farlige Meninger eller Vildfarelser udi Religionen, langt mindre at forføre nogen anden dertil, og at Gud veed, at jeg langt mere frygter og ræddes for farlige Meninger og Vildfarelser udi Religionen end som for Djævelen selv og den største legemlige Pestilens, som jeg og for mange Aar tilforn udi mine Skrifter for al Verden vidnet og testeret haver. Derfor kan det ej heller være Aarsag til, at jeg haver mistet min Bestilling udi Norge, fra hvilken jeg ej heller nogensinde er bleven dømt. Gud kjender bedst min Uskyldighed, veed og bedst Aarsagen, hvorfor jeg ikke der længere skulde blive, og med hans Vilje nøjes jeg gjerne, om jeg endskjønt skulde miste mere, end det var. Hans guddommelige Navn være evig Ære! Amen.

Vil jeg nu udi Christi Kjærlighed, Oprigtighed og Sagtmodighed svare til ethvert af Præsternes Vidnesbyrd og Beskyldninger.

Mag. Danielis Pfeiffii Vidnesbyrd.

At Mag. Daniel vidner, at vi nogle Gange have holdt venlig Samtale med hinanden, og at jeg haver hjærtelig beklaget adskilligt baade udi Lærerne og Tilhørerne, hvorudover Gud højlig fortørnes, og største Straf vil snarlig og pludselig komme, og at jeg havde store Samvittigheds Stød, det er Sandhed; men at jeg skulde sige, at det bestod udi de terminis og Ord, som han opregner, det kan ikke være sket. Thi jeg har ladet hannem vide, at jeg af Hjærtet hader og afskyr den forargelige, ja af Guds Aand forbudne Logomachia, Ordklammer og Ordstrid, som Verden nu er opfyldt med. Og de Termini eller Ord, som han opregner, nemlig persona, substantia, trinitas, haver aldrig været mig til nogen Besværing. Thi de kunne jo af Skriften klarlig bevises, naar de rettelig forklares og forstaas. Og det er ikke længe siden,

at jeg in Auditorio superiori Academiæ Hafniensis svarede hannem, da han talede om terminis scholasticis, at jeg saa' intet paa terminos eller Ord, naar vi ikkun stemme overens udi den sande Skriftens Mening. Jeg veed ellers ikke, at han tillægger mig nogen Vildfarelse; dersom han det gjør, da skal jeg kjærlig svare hannem.

Mag. Jens Justsøns Vidnesbyrd og Beskyldning.

At Mag. Jens Justsøn haver nu for 3 eller 4 Aar siden adskillige Gange holdt megen og venlig Samtale med mig om de Ting, som mest angaar Guds Ære og Christi Menigheds Opbyggelse, og at vor meste Samtale har været om de mangfoldige og store Synder, som nu udi alle Stænder gaa i Svang, og fornemmelig iblandt dennem, som vil selv lære andre, alt dette er sandt. Men om han erindrer sig, saa veed han vel mere, som jeg broderlig haver holdt ham for, om Kirkedisciplinens retsindige Brug, om den Hyrde med de 100 Faar, og hvad for et skarpt Regnskab Gud vil holde med de onde og forsømmelige Sjælehyrder, som ikke gjøre deres yderste Flid, efter Christi Bud og Ordinans, til Faarenes Bevarelse, og hvor gjerne jeg saa', at saadant kunde have bedre Fremgang, hvad Raad jeg allerringeste ved Guds Naade gav ham udi hans Besværing, til Øvrighedens Ære og til fælles evig Salighed, og hvad han derpaa endelig, førend han skilte sig fra mig, svarede mig, det er imellem Gud og os. Jeg kan med menneskelige Vidnesbyrd ikke bevise ham det over, ej heller begjærer jeg hans eller nogen andens værste. Gud er Vidne og Dommer imellem os; men dette taler min Ven, Mag. Jens, intet om. Vi have og broderlig skrevet hver andre til, der jeg var i Norge, og en Tid lang her udi Kjøbenhavn meget kjærligen besøgt hverandre, men nu er det paa 3die Aar siden, da han, efterat han havde hørt forbemeldte mit Raad, tog Aarsag af en Discurs, som jeg havde holdt med en Studioso Christoffer Pedersøn, som ogsaa nu vidner imod mig, at blive stridig med

mig, og sendte mig Bud derom. Og endog jeg gik til ham, og i kjærligste Maader erklærede mig, og bød mig til allevegne kjærlig at svare ham, og begjærede, at han som min Ven vilde besøge mig som tilforn, saa slog han sig ganske derfra, og derimod sendte mig Bud ved bemeldte Student om det, som kunde gjøre større Strid imellem os og andre flere, hvortil jeg udi Kjærlighed svarede, at jeg ikke havde saadant af hannem formodet, og bød mig endnu til kjærligste Omgjængelse, vidnede og for Gud, at jeg var hans Ven, som jeg ogsaa endnu er af Hjærtet. Dog haver jeg siden derefter baade af vor kjære Øvrighed og flere fornummet Mag. Jens's Stridighed mod mig, og ses det klarligen af dette nærværende hans Vidnesbyrd og Beskyldning, hvortil jeg vil efter mit Løfte kjærligen og oprigtigen svare. Jeg forundrer mig stortlig: 1) at han tør ved sit høje Jurament vidne om min Religion og Mening udi Lærdommen, formedelst den Discurs vi havde for nogle Aar siden holdt med hverandre; thi vi Mennesker kunne og forglemme det, som vi næste Dag, ja samme Stund have hørt, og ofte fatte vi ikke hverandres Mening udi det, som mindre er end Religions-sager. 2) At han, som en Sjælehyrde, haver saa længe holdt sig saa stridig og uomgjængelig mod mig, som ham dog al Kjærlighed haver bevist og tilbudet at stemme overens med ham og enhver udi al Sandhed, som for Guds Øjne. 3) At han med sin Ed vidner det at være min Bekjendelse, Mening og Religion, som jeg dog med al Sandhed kan for Gud og al Verden benægte.

1) Siger han og beskylder mig for, at jeg holder det for ret og godt at dølge sin Religion, naar der kræves Regnskab derfor. Jeg svarer, at det var aldrig min Mening og Bekjendelse. Min Bekjendelse tvert imod dette er jo in Consistorio Hafniensi in Februario nu forleden offentlig med mit høje Jurament sket. Og jeg holder det umuligt, at en sand Christen, som er religiosus og Gud retteligen dyrkende, kan dølge sin Religion; thi som jeg

haver, før jeg saa' eller kjendte Mag. Jens, offentlig lært og bekjendt udi mit Skrift, kaldet Troens Erindring og Prøvelse, saa er der ikkun en eneste sand Tro og sand Religion, som bestaar ikke i mange Meninger eller Ordstrid, men udi Guds sande Frygt og Kjærlighed, som udspringer af Jesu Christi sande levende Tro, hvilket jeg haver jo vidtløftigen for al Verden været bekjendt og ikke dølget. Men med Christi Ord, Joh. 16, vil jeg bevise, at enhver ikke kan fatte den Lærdom og Mening, som Guds Aand fremfører, ligesom og Christi kjære Disciple ikke selv kunde fatte og forstaa alt, hvad han, som dog er den allerlærdeste og allerklarest talende Mester og Prædiker, kunde sige dem, endog om hans Død og Lidelser; thi de forargede sig derover. Og Paulus maatte jo holde de christne Hebræer nogle Begyndelseselementer for udi Lærdommen og give dem Melk og ikke haard og stærk Mad. Dette tales med Klagemaal om dem, som burde lære andre, Heb. 5 v. 12. I lige Maade klager Paulus over de christne Corinthier, 1 Cor. 3 v. 1 sq. Derfor skal nu hver Lærer se sig vel for, hvad han taler, og med hvem han taler, ligesom Christus og Apostlene gjorde og føjede sig efter enhver.

2) Vidner og beskylder han mig for den Religion og Lærdom, at man skal ikke bekjende 3 Personer i Guddommen. Jeg svarer, at min Bekjendelse er med min Ed bekræftet der tvert imod; thi jeg gjør slet ingen alvorlig Strid om Ordene, naar vi stemme overens i Meningen og Sandheden. Men det erindrer jeg mig vel, at det Argument, som jeg kort Tid tilforn havde foreholdt forbemeldte Christoffer Pedersøn, hvoraf Mag. Jens tog Aarsag til at mistænke mig og at holde sig ganske fra mig, var dette, at naar det Ord *Persona* defineres at være *Substantia singularis*, sed *individua et per se subsistens*, quæ *semper numero distincta est ab alia substantia*, et *per consequens propterea habet essentiam ab alia numero distinctam*, sequerentur inde tres distinctæ essentiæ in

SS. Trinitate, quod absurdissimum Det kan gjøre unyttig Disputats og skadelig Stridighed, til hvilken jeg dog ganske ingen Lyst havde eller endnu haver. Og at jeg kan have talt om Tyrkernes Forargelse over de tre Personers Værelse, det kan vel være. Er ej heller forunderligt; thi Christi egne Disciple forargede sig over meget. Dette har jeg nu paa 3die Aar siden berettet Hr. Kansler Christen Thomesøn til min Erklæring for M. Jens's Angivelses Skyld. Men over saadan min kjærlige og tjenstvillige Discurs burde M. Jens ikke saaledes forarge sig, at han skulde udføre mig til Mistanke; thi jeg har jo aldrig i mine Skrifter, lectionibus eller Prædikener bekjendt eller lært noget saadant, saasom jeg vel vidste, at mange tusende enfoldige skulde sig derover forarge, som ikke vide engang, hvorledes Theologi beskrive terminum Personæ, eller forstaa, hvad substantia eller individuum eller singula eller per se subsistens betyder. Hvorom de kunne alle vidne, som have hørt mig og læst mine offentlige Skrifter. Mag. Jens [veed] vel ogsaa, at mange ofte offentlig paa Academierne føre mange kjætterske og subtile Argumenter frem med stor Strid og Hefthighed, men bliver dog ikke derfor saa mistænkt og udraabt for nogen falsk Mening, som mig nu for een eller 2de venlige og tilbudne Discurser vederfares. Gud vil se der til.

3) At jeg skulde have negtet, Christum at have annammet vor Natur af Jomfru Maria, men at hans Natur er vor Natur ganske ulig. Jeg svarer: dette tager Mag. Jens af en Discurs, holdt engang nu snart 3 Aar siden; men ikke anser, at min Bekjendelse om Christi sande Undfangelse og Fødsel af Maria, og at han er en sand Gud og et sandt Menneske udi een Person, og blev os syndige Mennesker lig udi alle Ting, Synden undtagen, staar offentlig for alle udi mit Skrift, kaldet Aandelig Julebetænkning, og prentet udi Christiania for mange Aar siden. Denne min Bekjendelse er og med min Ed paa Consistorio bleven bekræftet. Men kan vel være, at jeg

udi Discursen haver fremført, at Skriften gjør klar Forskjel imellem den himmelske og den jordiske Adam eller Menneske, og det per distinctissimas definitiones, ved ganske adskillige Beskrivelser over deres meget adskillige Væsen, som klarlig er at læse 1 Cor. 15 v. 45—48; hvorom jeg for mange Aar siden haver sammenskrevet en liden latinsk Tractat og undergivet den adskillige Theologorum og Skriftlærdes Censur, til desbedre Prøvelse og Forstand. Og haver jeg foreholdt Mag. Jens og mig, at Guds Aabenbarelse udi Kjødet er en meget stor Gudfrygtigheds Hemmelighed og Mysterium, som ikke kan rettelig fattes eller forstaas af noget syndigt Menneske, uden ved Guds besynderlige og naadige Aabenbarelse og Oplysning, som Christus selv lærer og vidner Matth. 11 v. 27 et Cap. 16 v. 17; og maa vi vel alle nøje give Agt paa, hvad Christus udkræver af alle dem, som han selv vil aabenbare sig for, Joh. 14 v. 21. Og for den salige Aabenbarelse, som Christus haver sig af blot Naade for mig alleruværdigste aabenbaret med, kan jeg ikke nokkommelig hannem fuldtakke og prise. Og udi samme salige Aabenbarelse, som er sket ved Guds aabenbarede Ord og den Helligaands Oplysning, aabenbares, besegles og bekræftes det udi mit inderste Hjærte og Aand, at det er bedre at elske Christum, end at vide alle Ting, ja det gaar over alle Hemmeligheders Kundskab, Eph. 3 v. 19, 1 Cor. 13 v. 1—3.

4) Jeg haver aldrig nægtet, Christum med sit sande Legem og Blod at være tilstede udi sin hellige Nadvere. Men det haver jeg bekjendt, at hans Nærværelses Maade er aandelig, usynlig og for den kjødelige Fornuft ubegribelig, baade i det gamle, saa vel som i det ny Testaments Tid. Min offentlige Bekjendelse imod Mag. Jenses Beskyldning er paa Consistorio sket og med min høje Ed bekræftet, og Gud veed, at jeg aldrig, siden jeg fik Skriftens Kundskab om Christo, enten med Hjærte eller Mund haver nægtet, Christum med sit Legem og Blod at være

udi den hellige Nadvere, efter hans aabenbarede Ords Lydelse.

5) At jeg skulde holde vor Fornyelse fuldkommen, derimod er min offentlige Bekjendelse med min Ed bekræftet, nemlig, at det indvortes Menneske fornyes mere Dag efter Dag, som Paulns klarlig lærer, 2 Cor. 4 v. 16, og at Guds Børn skulle derfor stræbe efter den rette Fuldkommenhed udi Christo, Matth. 5 v. 48. 2 Tim. 3 v. 17. Jeg veed vel, at naar jeg haver talt med en og anden om Christi trange Vej til Livet, og at hvo derpaa vil vandre, skal endelig, efter hans egen Lærdom, negte og forsage sig selv, da er mig bleven svaret, at vi ere ufuldkomne og ikke fuldkomne, ja at vi ere skrøbelige Mennesker. Derpaa haver jeg svaret igjen, at jeg bekjender mig selv at være den allerskrøbeligste og mest ufuldkomne, dog veed jeg, at Gud vil, at vi ved hans Aands Hjælp og Kraft skulle stræbe efter Fuldkommenhed og betænke Christi Ord, at den sande troende formaar alle Ting udi Christo. Hid hører den Fuldkommenhed, som Gud selv udi Skriften tillægger Noe, Gen. 6 v. 9, Job 1 v. 1, og flere, som ogsaa vare skrøbelige Mennesker, saa vel som vi. Hvorfor den Fuldkommenhed, som Gud byder og tillægger de sande troende, er en evangelisk Confession (!), den han saa klarlig melder om, og tillægger den de sande troende og Troens rette gode Gjerninger, kaldende den veram perfectionem, en sand Fuldkommenhed og en sand og uforfalsket Guds Dyrkelse, hvilken dog stinker for alle kjødelig sindede og falske Christne. Imod Mag. Jens's Beskyldning, at jeg ikke skulde ville, at vore Gjerninger maa lignes ved et Klædebon, som er besmittet, er min offentlige Bekjendelse, nemlig, at vore egne gode Gjerninger ere visselig besmittede og due aldeles intet for Gud, men derimod bekjender jeg mig at tro, at de gode Gjerninger, som den Helligaand selv forarbejder udi de sande troende, ere hellige, rene og ubesmittede, hvorom vidtløftig kan læses udi forbemeldte mit Skrift, Troens Er-

indring etc., som er af Theologis længe siden gennemset og approberet.

6) At jeg skulde negte vort Kjød og Blod at opstaa, af Aarsag at det er gjort af Elementerne og skal med Elementerne paa Dommens Dag forgaa, sligt er aldeles ikke saa, ej heller tænker jeg det at være Pauli Mening 1 Cor. 15. Min Bekjendelse med min Ed paa Consistorio er bekræftet tvert imod, thi jeg haver aldrig ment eller lært andet derom, end at vort Kjød og Blod skal jo visselig og sandelig opstaa, ja jeg mener, tror og bekjender, at vore Legemer skulle visselig opstaa, og det tror jeg med Apostelen Paulo imod Mag. Jens's Beskyldning; men jeg tror derhos, at vore Legemer skulle i Opstandelsen være aandelige, og ikke sjæleske og naturlige Legemer; men der opstaar et aandeligt Legeme, som Texten siger 1 Cor. 15 v. 44, og alt det forkrænkelige, som er af Elementerne, skal visseligen udi Opstandelsen aflægges. Det er Skriftens egne Ord sammesteds v. 54, saa det forkrænkelige Legeme, Kjød og Blod, kan ikke arve Guds Rige. Det er Skriftens egne Ord. — — Mag. Jens vidner udi denne Punct, at jeg forstaar den første Opstandelse om de gudfrygtiges Opstandelse fra den timelige og legemlige Død, og at den skulde være Aar (o: ske længe) før Dommens Dag. Jeg svarer hertil, at jeg erindrer mig, at jeg discurrerede engang for nogle Aar siden med Mag. Jens om den første Opstandelse, som der tales om Apoc. 20, og jeg holdt hannem Textens egne Ord for vel at overveje, eftersom mange og adskillige af de ældste Patribus og Lærefædre, besynderlig udi det 2det og 3die Seculo, have forstaaet denne første Opstandelse, som paa dette bemeldte Sted tales om, om de gudfrygtiges Opstandelse, som skulle regere 1000 Aar med Christo, som der staar klarligen udi Textens Vers 4. Og efterdi det er Skriftens bare Ord, saa tror jeg enfoldig, dem at være Sandhed, og disputerer intet derimod; men paa hvad Maade denne Opstandelse skal ske, og hvorledes de 1000 Aar skulle for-

staas, og naar de begyndes eller endes, det befaler jeg Gud og hans evige Visdoms Aand, og veed, at der er stor Disputats og Strid iblandt de lærde derom. Dersom Mag. Jens haver bedre Forstand derom end jeg, da misunder jeg hannem det ikke.

7) Mag. Jens beskylder mig, at det er min Lærdom og Mening, at den Øvrighed, som ikke er gudfrygtig, er ikke af Gud, og derfor naar dens Forseelse findes, maa den af Undersaatterne afsættes og paa Livet straffes, og at jeg skulde have sagt, at Davids Undersaatte ikke gjorde Guds Vilje, idet de ikke afsatte og straffede hannem. Jeg svarer til denne svare Beskyldning for Gud og al Verden, at det, som Mag. Jens vidner at være min Lærdom og Mening, haver aldrig været enten min Mening eller Tanke, langt mindre min Lærdom. Og min offentlige Bekjendelse, med min høje Ed paa Consistorio bekræftet, strider jo der tvert imod. Og hvorledes skulde jeg blive saa grov og saa ugudelig i min Forstand, efterdi den Øvrighed, som Paulus og Petrus eller Guds Aand ved dem befaler at agtes og æres, og at man burde være den underdanig og ikke imodstaa den — den Øvrighed, siger jeg, var jo paa de Tider hedensk, og kaldes dog Guds Forordning og Guds Tjenere, Rom. 13 v. 2. 4, og Gud befaler, at vi, som ere de verdslige Herrer og Øvrigheder undergivne, vi skulle ikke aleneste være de gode og milde, men endogsaa de vanartige og ugudelige underdanige udi al Frygt 1 Pet. 2 v. 18. Derfor mente jeg aldrig, langt mindre lærte jeg nogensinde min Livs Tid, at Davids Undersaatte maatte for hans Forseelses Skyld opsætte sig imod ham, afsætte ham eller tage Livet af ham. Det er meget, at Mag. Jens turde nogensinde understaa sig offentlig at beskyelde mig for at føre saadan ugudelig Lærdom. Nej, min aabenbare Lærdom baade udi mange Aars Prædikener, i mine Lectioner og publicerede Skrifter, ja mine aabenbare Gjæringer ere derimod, og alle de sandfærdige, som jeg haver havt Omgjængelse med, og allermest Gud og

min Samvittighed skal vidne med mig imod Mag. Jens, at saadan ugudelig Mening og Lærdom, som han her saa ublueligen beskylder mig for, har aldrig været min Mening, langt mindre min Lærdom. Og han med mig staa nu ikke aleneste for og under menneskelige og jordiske Dommere (Gud oplyse dem med sin Helligaand til en retfærdig Dom! hvilket jeg udi Jesu Navn hjærteligen og ydmygeligen begjærer), men vi staa endog nu begge under og for den alvidende og alle Ting prøvende Gud, som dømmer imellem ham og mig og skal føre alle Ting til Lyset. Mine sandru Erklæringer udi mine Skrivelser til adskillige af vor kjære og høje Øvrighed skulle ogsaa vidne mod den haarde Beskyldning. Ellers veed jeg vel, at jeg nu for 3 Aar siden haver engang holdt venlig Samtale med Mag. Jens om de retsindige Lærere og Sjælehyrder, at de efter Nathans, Eliæ og Johannis Baptistæ meget berømmelige Exempler, ved Guds Helligaand, uden Persons Anseelse og rettelig efter Guds Ord og med Guds Ord bør formane og straffe saavel Øvrigheden som deres Undersaatter for kjendelige, grove og forargelige Synder, naar Behov gjøres, om de endskjønt derfor skulde lide noget paa det timelige, ja om end de skulde med Johannes den Døber miste deres timelige Liv; thi de bør holde det for en stor Ære og Glæde at lide for Sandheds og Christi Skyld.

8) Vidner Mag. Jens, at min Lærdom skal og være, at man maa ikke bruge de Præsters Tjeneste, som man veed, at de ikke ere gudfrygtige. Jeg svarer distincte og med Skriftens gode Skilsmisse og Discretion hertil, at den, som ved Guds Aand og Troens sande Lys ser og kjender nogen Præst paa hans onde og raadne Frugter, og veed, at han er en aandelig blind og ugudelig, og udi samme sin Ugudelighed gaar for og ikke efter Faarenes eneste Ærkehyrde og Biskop, og derfor er, efter Christi egen uovervindelige og uomstødelige Forklaring og Beskrivelse, en aandelig Sjæletyv og Morder, Joh. 10 v. 8, og en ind-

vortes glubende og rivende Ulv, Matth. 7 v. 15, da skal man vel vogte sig for saadan en og lade ham fare, Math. 15 v. 14; thi Christi Faar, siger Ærkehyrden selv, Joh. 10 v. 15, skulle ikke efterfølge den fremmede, det er de blinde og ugudelige, som ere fremmede og adskilte fra Christo, men de skulle fly fra ham. NB. Hvorledes kan man hans Tjeneste med christelig og aandelig Samfund udi Christo bruge, naar man skal fly fra hannem? Men til min enfoldige Menings bedre Kjendelse og Forstand, da veed jeg vel, at de ugudelige Præsters Tjeneste er adskillig; hvorfor enhver gudfrygtig ved Guds Helligaands Lys prøve selv bedst, hvor vidt han den uden sin Samvittigheds Besmittelse kan bruge. Thi omendskjønt Christus selv og hans trofaste Disciple kjendte de blinde og ugudelige jødiske Præsters Ugudelighed, saa hørte de dog undertiden deres Tjeneste og Prædiken, ja Christus undertiden aad og drak med dem. Dog bad han aldrig sine Disciple at have Samfuud eller Gemenskap med dem, men at lade dem fare og vogte sig for deres Lærdom og Levnedes Surdejg, Matth. 16 v. 11. 12; hvilket og er højlig fornødent, som Skriften klarlig vidner, 2 Cor. 6 v. 14 sq.

Mag. Michael Henriksøns Vidne.

1) Min Mening og Bekjendelse om Antichristo er af det forrige aabenbar. 2) Om en ugudelig Præstes Tjeneste er min Bekjendelse nylig og næst tilforn aabenbaret. 3) At jeg for nogle Aar engang venlig discurrerede med Mag. Michael de verbo Dei externo vel interno, hvilket jeg dog holdt og holder for et eneste Guds saliggjørende Ord, og beviste den Distinction a Verbi Divini ejusdem consideratione SS. Scripturis nequaquam opposita og af Lutheranorum Skrifter, fornemmelig D. Christiani Matthiæ, fordum Theologi paa Sorø, det er Sandhed. Men at jeg nogensinde skulde have ment eller bekjendt, at naar Guds Ord ved Guds Helligaand prædikes, det da alene skulde være og kaldes en død Bogstav og ikke det levende Guds

Ord, det er ikke saa i Sandhed. Men det er min Mening og sande Bekjendelse, som maaske Mag. Michæl ikke efter saa lang Tid kan erindre sig, at naar den ugudelige taler Skriftens Ord, da taler han det som en Guds Ords Tyv, som Gud det selv kalder, Jer. 23 v. 30, hvor han siger: Jeg vil til (o: er mod) de Propheter, som stjele mine Ord den ene fra den anden. Thi efterdi de ugudelige Lærere ikke tale ved den Helligaand og ved hans Oplysning og Regjering, saa stjele de Skriftens indvortes Ord, ligesom Satan, der han med Skriften disputerede mod Skriften og mod Skriftens Aand og Herre. Men til de gudfrygtige siger Christus endnu, ligesom tilforn til sine gudfrygtige Disciple: I ere ikke de, der tale, men min Faders Aand, som taler udi eder. 4) Om Guds Børns Fornylse er svaret tilforn, og at Igjenfødselen, hvorpaa Guds Børns Fornylse følger, fører et nyt Væsen med sig, det lærer Skriften klarlig; thi det ny Menneske er jo Aand og et nyt Creatur i Christo, ja een Aand med ham, 1 Cor. 6 v. 17; om hvilket ny Væsens Begyndelse klarlig og mærkelig vidnes Hebr. 3 v. 14. 5) Om de gode Gjerninger, som Guds Helligaand selv i de troende arbejder og gjør, er svaret tilforn, i lige Maade om den første Opstandelse, hvor om Apoc. 20. 6) Om de Punkter, som Esaias Fleischer den yngre haver leveret udi Skriftestolen, haver jeg forstaaet, at de vare af Præsten annammede, og at Præsten var med hannem forenet, hvorfor jeg havde glædet mig, at de kunde være uden Strid og Uenighed. Og eftersom jeg haver fornummet hans Beskedenhed, Ydmyghed og Kjærlighed; og at han ikke søgte nogens Skade eller Vanære, da formodede jeg det bedste, og at han ikke var dreven af utilbørlig Had eller Vrede, eller af nogen ond Aand eller onde Mennesker til at sammenskrive saadan Bekjendelse. Men derhos haver jeg ofte sagt; at dersom han kunde finde Forseelse at være her eller der, at han da skulde give Gud Æren, og Sandheden Rum og Sted, og gjerne bekjende sin Forseelse, naar han den kjendte;

hvilket jeg og selv vilde gjøre, dersom det mig angik. Saasom jeg og haabede og endnu haaber, at Gud skal efter sit Løfte udrette noget ved de unge, som han selv lover, Joel 2 v. 29. Psal. 8 v. 3. Matth. 21 v. 16, kan vel ellers være, at jeg derom haver talt. Mag. Michael er endnu iblandt de unge, og jeg forhaaber, at Gud kan endnu herefter begynde at udrette noget godt ved hannem og ved mange flere unge; ønsker dem det og gjerne af Hjærtet. Over hvilket mit gode Haab og Hjærtens Ønske hverken han selv eller nogen anden med Rette kan fortones eller forarges.

Hr. Jørgen Nielsøns Vidne.

At forbigaa stor Vidtløftighed, vil jeg her paa det korteste svare, eftersom udi det forrige er paa det meste svaret. Om Guds Helligaands egne gode Gjerninger udi de troende, og om de ugudelige Lærere, om de rettelig kunne forestaa, og betjene det hellige Prædikeembede, og de distinctione verbi externi et interni er min Bekjendelse aabenbaret tilforn. Det bogstavelige Ord forstaar jeg ikke anderledes, end Guds Helligaand vil selv have det forstaaet og udlagt, 2 Cor. 3 v. 6, naar han der distingverer og gjør klar Skilsmisse imellem Bogstaven og Aanden, saasom der og overalt gjøres Skilsmisse derimellem udi Skriften, in specie hos Paulum, Rom. 2 v. 29, og Cap. 7 v. 6.

Christoffer Pedersøns Vidne.

Det er nu henved 3 Aar, siden bemeldte Person, som jeg aldrig tilforn havde kjendt, besøgte mig udi mit Herberge paa Christianshavn, og da anstillede han sig meget kjærlig og andægtig, og taledede meget om denne Verdens Ugudelighed. Men noget derefter kom han sammesteds igjen, og viste mig en liden skreven Bog, de articulis Fidei et Confessionis, og begjærede, at jeg vilde læse derudi for at prøve hans Mening. Hvorover vi geraadede

i Discurs og Disputation de Personis SS. Trinitatis med mere, formedelst hvilken Discurs han agter at vidne om min Confession og Bekjendelse udi Lærdommen, ligesom jeg havde confiteret for hannem, idet jeg disputerede og argumenterede til hans Tjeneste (som jeg mente) imod samme hans Definitiones etc. Og ikke tilbørlig considerer og agter, hvad stor en mærkelig Forskjel der er imellem en Disputation eller Argumentation, som man holder til bedre Kundskabs Oplysning paa begge Sider, og en Confession eller Trosbekjendelse, som man kan i Stilhed holde hos sig selv, indtil Behov gjøres den for andre at fremføre, og en aabenbar Lærdom, hvorved man andre lærer og underviser. Og haver han derover bragt mig udi Mistanke baade hos Mag. Jens Justsøn og flere, saa det synes, at han er kommen til mig for at friste mig, eftersom jeg nogle Gange sagde til hannem, da han blev meget heftig over min Argumentation, at han ikke skulde være saa hastig og utaalmodig, thi det var dog ikkun en Discurs, og hverken han eller nogen kunde deraf vide, hvad min Hjærtens Mening var; og bad han mig da selv at indeholde med nærværende Argumentation. Nogen Tid derefter kom han dog igjen og udi min Hustrus Nærværelse, da vi boede udi store St. Clements Stræde, med megen heftig Tale vilde endelig have, at jeg skulde samtykke hannem i alt, hvis han udentvivl for andre bekjendt eller berettet havde om vor Discurs; hvor til jeg med største Sagtmodighed, som for Guds Ansigt, svarede hannem min Hjærtens Mening, og at jeg ikke havde ment det, som han da vilde udi en eller anden Maade paabyrde mig, ej heller nogensinde vilde videndes holde med noget, som ikke var med den hellige Skrift ganske overensstemmende, hvilket han og kunde fornemme af mine publicerede Skrifter, som han havde tilforn selv talt meget vel om. Og endog jeg ydmygeligen bød mig til al Kjærligheds Bevisning, kom han dog noget derefter igjen for at friste mig, og havde et mærkeligt Spørgsmaal til mig, nemlig

om Kongens Aflivelse udi England, og om Mag. Jens Justsøns Beskylding imod mig, hvilket jeg med Forundring altsammen udi Kjærlighed og Sagtmodighed Gud befaled med al Venskabs Bekjendelse. Men eftersom han nu kommer offentlig imod mig med sit Vidnesbyrd om det, han haver selv udført og beskyldt mig for, saa vil jeg kortelig, kjærlig og oprigtig svare dertil.

1) Om de 3 Personer i Guddommen og om Christi Person er min med Ed bekræftede Bekjendelse tilforn aabenbaret. 2) At den Tro, som ikke er kraftig ved Kjærlighed, tjener ikke til Salighed, er Skriftens egne Ord, Gal. 5. Jac. 2, 1. 1 Cor. 13. Men at vi skulle ved Kjærlighed eller gode Gjæringer fortjene Salighed, det haver aldrig været min Mening og Bekjendelse, hvor om min Lærdom ogsaa er aabenbaret udi »Troens Erindring og Prøvelse« Cap. 3. 3) Om de sande Troens gode Gjæringer er min Lærdom ogsaa aabenbaret sammesteds og af mange Skriftlærde approberet og samtykt. 4) At Guds udvortes Ord skulde ikke være kraftigt til Salighed, naar det fattes med Troen (Ebr. 4 v. 2), haver aldrig været min Lærdom eller Bekjendelse, thi Christus, Propheterne og Apostlene prædikede jo selv det udvortes og mundtlige Guds Ord kraftelig til Salighed. 5) Den Distinction imellem den indvortes og udvortes Nadvere findes klarlig udi Skriften, som læses Apoc. 3 v. 20, Joh. 6 etc. 6) Om de troende bekomme ny Substans i Herrens Nadvere, med hvilken de skulle opstaa, derom veed jeg mig aldrig at have disputeret enten med ham eller nogen anden. Ellers om de troendes ny og aandelige Væsen findes min aabenbare Bekjendelse tilforn, og udi »Troens Erindring og Prøvelse« Cap. 6 findes min Bekjendelse vidtløftig udført derom, saavelsom og udi forberørte min latinske Tractat. 7) At de ugudelige, som bruge Herrens Nadvere, bekomme det ganske Sacrament, haver jeg aldrig tvivlet om, men altid holdt det raadeligere at lade Christum ved sit hellige Legeme og Blod bo udi os ved Troen til et nyt og helligt

Levned at føre, end som meget disputere og stride derom; og ofte haver jeg prædiket derom, at vi skulle lade det fremskinne udi vor Levned og Idræt, at Christus med sit levendegjørende Kjød og Blod var udi os. Gud veed, at jeg af ganske Hjærte hader al unyttig Ordgiv, af hvilken Verden nu er opfyldt. 8) At de gudfrygtige ikke med en god Samvittighed kunne have Samfund med de aabenbare og dennem bekjendte ugudelige og ubodfærdige udi Herrens Nadvere, derom er tilforn handlet, og det staar med udtrykte Ord udi D. Resenii Bibels sidste Edition, af vore egne Theologis in marg. ad 1 Cor. 5 tillagt, hvor det udtrykkelig forbydes per argumentationem a majori ad minus, som de lærde det kalder. 9) At den sande christen Kirke er lige saa vel nu udi Verdens Ende hellig, og at der er endnu udi den lige saa vel hellige Menneskers Samfund, som for mange 100 Aar tilforn udi Apostlenes Tid, det tror og bekjender jeg efter den hellige Skrift og den apostoliske Tros 3die Artikel. Om det gyldne Seculo er der stor Strid, men derom er min aabenbare Bekjendelse tilforn opsat. At han regner mig iblandt Puritaner og af Gud indblæste og selvtroende, item siger, at jeg er lært og undervist af et ungt Menneske, som var kommen fra England, og dermed synes, som han spotter mig, da maa han selv se til, hvorledes han ogsaa det kan bevise og godtgjøre; thi jeg veed der intet af, men i Hjærtens Oprigtighed rundtud bekjender mig gjerne at være den alleringeste og alleruværdigste Christi sande Discipel. Saa bekjender jeg og, og for Guds Ansigt siger og vidner, at jeg veed aldrig, at nogen af England, ung eller gammel, liden eller stor, haver lært mig noget al min Livstid, hvo der ellers haver digtet mig det paa, med mere saadant, hvilket jeg altsammen udi Christi Tro og Kjærlighed og min Sjæls Taalmodighed befaler den levende, langmodige og retfærdige Gud, og glæder mig hjærtelig udi hannem, som trøster og styrker mig og ingenlunde bespottes mig, men vidner med mig og min gode Samvittighed, at jeg

farer med Sandhed og Oprigtighed, i hvad Menneskene ellers vilde dømme og mene om mig. Og hvoraf jeg tager mine Argumenta og Bevisninger udi Troen og Religionens Lærdomme og Bekjendelse, det ses og kjendes klarlig af alle mine Skrifter, baade de prentede, saavel som de skrevne, saa at han ikke havde haft Behov at gjøre saadan offentlig Slutning, Censur og Bekjendelse om mine Argumenter og Bevisninger, som ingen endnu, det jeg veed, haver gjort før hannem indtil denne Dag; thi som jeg tilforn her haver offentlig og oprigtig bekjendt for Gud og al Verden, saa bekjender jeg endnu, at alle de Troens, Religions og Christendoms, Confessions, Bekjendelses og Saligheds principia, fundamenta, argumenta og probationes, som stride imod Guds aabenbarede Ord, de ere mig et anathema, det er en forbandet Ting.

Saa er nu dette, efter mit christelige Løfte og min Skyldighed, min kjærlige og oprigtige Erklæring, mit Gjen-svar og mit Forsvar imod bemeldte store og svare Beskyldninger; og giver mig nu villig under al retfærdig og christelig Dom, aldeles intet andet begjærende, end det som ret og retfærdigt er for Gud og alle retskafne Christne, ydmygelig derhos begjærende, at der maa retfærdeligen kjendes og dømmes paa enhver Beskyldning, som ikke kan lovlig og rettelig efter Guds og Menneskenes retfærdige Love mig overbevises, og at ingen maa imod vort Lands Love tilstedes at vidne mig min Mund og mine egne offentlig og med høj Ed bekræftede Bekjendelser fra i nogen Maade, men alt saadant ubevisligt være aldeles dødt og kraftesløst i alle Maader; hjærtelig endnu som tilforn ønskende Guds Naade, Oplysning og Kraft til at udrette og bestille det her udi, som kan komme Gud den allerhøjeste Dommer til evig Lov og Ære, Samvittigheden til Rolighed, Christi Menighed til salig Opbyggelse og Sandheden til salig Forfremmelse; visselig formodende, at min Uskyldighed herved bliver vor kjære og høje Øvrighed, Dommere, Menigheden og mine Beskyldere mere og

bedre bekjendt, end den hidindtil haver været, samt hvor uskyldig jeg hidindtil haver lidt megen Udraabelse, Mistanke, Trusel, Forhaanelse og Forfølgelse, og at man derfor ikke har Aarsag til at straffe mig exemplariter, eller at videre forsikre sig imod mit Foretagende; thi mit Forehavende er for Guds hellige Aasyn ikke andet, end at jeg ved Guds Naade vil af yderste Formue, som Gud selv forlene vil, beflitte mig paa at være en sand Christen efter min hellige Daabs Pagt, og efter mit høje Jurament og Ed hans Kgl. Maj.s trofaste Undersaat og mit Fædrelands oprigtige Tjener, og ikke i nogen Maade besmitte min Samviitighed, men elske Gud og min Næste, og gjøre alle Mennesker, endog mine arrigste Fjender, godt og intet ondt, at bede godt for dem, mig hade og forfølge, og velsigne dem, som mig forbande, og det efter min eneste Frelzers og Mesters hellige Lærdom, Befaling og Exempel. Og derom gjør jeg nu hermed alle en fuldkommen, fast og offentlig Forsikring for Gud, Øvrigheden, Dommere, Menigheden, Beskyldere og alle, confirmeret og bekræftet med dette mit hellige Løfte for Gud og Menigheden, og med min egen Haand og Segl stadfæstet. Gud styrke os udi det gode altid! Amen, Halleluja, Halleluja, Amen!

Jeg haver ydmygelig og trolig befalet den allerhøjeste det altsammen, og hans guddommelige og hellige Vilje mig ved hans Naade og Styrke ganske opofret og overgivet, hjærteligen bedende, at Gud vil mine Beskyldere, Efterstræbere og Forfølgere naadeligen tilgive, og forlade dem deres Forseelser for Christi Skyld, eftersom den kan ingenlunde være Christi Discipel, som ikke vil udi alle Maader være hans hellige Vilje undergiven og tage hans Kors paa, forsage sig selv og al denne Verden, og følge Christum bestandig efter; hvor til Gud give alle, som det hjærtelig begjærer, sin Naade for Christi Skyld! Amen. Jeg derhos hjærtelig begjærer, at dette mit kjærlige og oprigtige Erklærings og Gjensvars samt christelige Forsvarings Skrift

maatte til en retfærdig og Gud den allerhøjeste Dommere velbehagelig Dom og Sentens blive vel, langmodelig og grundelig overvejet og betragtet, og udi christelig Kjærlighed udlagt og optaget, og Ord fra Ord fuldkommelig udi Dommen indført; trolig og hjærtelig befalendes Dommerne og alle dem, som hermed skulle have at bestille, naar Guds almindelige, hastige og retfærdige Examens-, Hjem søgelses- og Prøvelsestid kommer, den Allerhøjestes naadige og alene vise og gode Regjering og sikre Beskjærmelse. Kjøbenhavn den 20. Juni Anno Domini 1655.

Eders Kjærligheds og alle Menneskers velvillige
og trofaste Tjener udi Christo

Niels Svendsøn Chronich.

Til denne Erklærings videre Forklaring begjærede Mag. Niels Svendsøn, at endogsaa dette efterfølgende Skrift, udi Retten indlagt i Christiania, maatte nu læses og paaskrives, som og skete. (Derpaa følger et udførligt Stykke med Overskrift: »Erklæring, Bevis og Forsvar imod den Beskyldning for utilbørlig Afholdelse fra Sacramentet«, og dateret: Christiania den 6te April 1652, undertegnet af Niels Svendsen Chronich. Men da hans Grunde til Afholdelse fra Nadvere allerede ere angivne ovenfor S. 581—3¹), forbigaa vi denne Erklæring her).

Herpaa følger, hvad imellem Parterne mundtlig for Retten er blevet fremført om alt forskrevne.

Doct. Johan begjærede, at Mag. Niels vilde særdeles nævne de Præster, som han holdt for at være uens med sig i Religionen, og som levede uskikkeligen. Mag. Niels svarede, sig ingen at ville nævne.

Doct. Johan tilspurgte Mag. Niels, hvorfor hans Hustru holder sig ogsaa fra Alterens Sacramente, og om han holder med hende derudi. Mag. Niels svarede: Jeg holder med hende udi alt det, som hun gjør rettelig; men

¹) Jvfr. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 536—9.

dog holder jeg hende ikke fra Sacramentet; om hun støder sig paa Lærerne, det kan jeg ikke til.

Derpaa blev hannem saadant et Dilemma foreholdt, at enten var den kgl. Ordinans uret, eller hans Forsæt i at holde sig fra Sacramentet. Her til gav Mag. Niels intet synderligt Svar.

Mag. Niels blev og tilspurgt, om han holdt sine Tyende til eller fra Sacramentet. Han svarede: De have ganget der til, saa tidt som de haver villet, og jeg haver formanet dem til at gaa værdeligen.

Om den Pige paa 16 Aar, som døde hos ham uberegtet, svarede han, at Bud var skikket efter Hr. Jørgen Nielsøn til Helliggejstes Kirke, og hende sagt, at hun skulde prøve sig selv. Men Hr. Jørgen nægtede Bud hos sig at have været.

Fremdeles blev Mag. Niels foreholdt, om han ikke vidste, at hvo herudi Riget vil bo, skal rette sig efter Augustanam Confessionem og Articulos Friderici 2di. Hvor til han svarede: Det kan jeg ikke gjøre, uden saa vidt det kommer overens med Guds Ord. Doct. Johan spurgte, om Mag. Niels skulde ikke enten agnoscere Augustanam Confessionem og vore Libros Symbolicos, eller og agtes pro Hæretico. Mag. Niels svarede og sagde, sig intet andet dertil at kunne svare, end tilforn der til var svaret, men havde dog der imod scrupulos et objectiones.

Den Artikel udi M. Jens Justsøns Vidne de filio Dei forklarede M. Niels saaledes med sine egne Ord, som han dicterede: Naar jeg flitteligen læser i Skriften og overvejer de Ord, som taler om Christi menneskelige Natur, da kan jeg ikke forstaa, at Skriften lærer, at Christi menneskelige Natur er af Adams, Mariæ og vores jordiske Væsen, eller og af den jordiske Adam og Creatur, som vi ere af; men at han er den himmelske og aandelige Adam; og dog var Christus os i sit himmelske Væsen lig i alle Maader, Synden undtagen. Thi der Christus talede om

sit Kjød, Joh. 6, og siger, at hans Kjød er det sande Brød, som ædes til det evige Liv, da siger han i samme Capitel, at dette Brød er kommet af Himmelen; og Joh. 3 siger han: Ingen farer til Himmelen, uden den, som nedstiger af Himmelen, Menneskens Søn, som er i Himmelen.

Ad articulum 4 bestod han, at Christus ikke anderledes er in N. T. tilstede udi Sacramentet, end han var in V. T. med sit himmelske Legem og Blod. — Hvorpaa M. Niels blev tilspurgt, om det, der tales Joh. 6 om Christi Kjød og Blod, er det samme, som ommeldes udi Nadverens Indstiftelse hos de andre Evangelister? Han svarede, ja sin Mening saa at være.

Der M. Michaels Vidne var oplæst, sagde Doct. Johan: Efterdi M. Michael vidner, at M. Niels skal have sagt, at de Puncter, som Esaias Fleischer for M. Anders havde indlagt, vare saa grundede, at de kunde bestaa, forhaabendes, at Gud herefter skulde begynde ogsaa noget at udrette med de unge, da satte Doct. Johan udi Rette: Om M. Niels ikke skal agtes skyldig i de Skrifter, som blev leverede M. Anders til Helliggejstes og de andre? M. Niels svarede, at han veed sig intet skyldig der udi, og at han havde svaret dertil udi sit Indlæg.

Articulum 7 M. Jani Justini negtede M. Niels Svendsøn ganske overalt. Derimod fremstod M. Jens Jostsøn og bad M. Niels at erindre Aarsagen til samme Assertion, som var den Discurs imellem dem om Kongens Medfart af England¹⁾. Hvilken Gjerning at være approberet og for god holden af M. Niels Svendsøn, baade M. Jens og Hr. Jørgen fuldt og fast vedginge sig visseligen at have hørt. Men M. Niels negtede ganske sig at have approberet den Gjerning: D. Johan satte derpaa i Rette, om Niels Svendsøn ikke bør at kjendes skyldig i den Skandskrift, som blev indkast til Borgmester Hans Nickelsøn, i hvilken Øvrigheden er paa det højeste graveret. M. Niels svarede sig slet intet deraf

¹⁾ Carl I's Henrettelse.

at vide, ej heller sig at have dermed at bestille. Og ellers over alt dette bad M. Niels, at ingen vilde sig paa hannem forarge, og at han gjerne erbød sig, af den allerringeste at lade undervise.

M. Erasmus Brochmannus foregav imod det, som findes in fine puncti 5ti Svensonii, at M. Niels havde sat mere til i sit scripto¹⁾, end som af Theologis blev igjennemset. M. Niels svarede, at Theologi begjærede selv noget deraf at forklares af sig; hvortil Brochmannus svarede: hvorfor M. Niels da ikke igjen nedskikkede samme sin Forklaring at censureres²⁾.

Efterat alt dette saa passeret var, fremstod D. Johan og begjærede Dom i Sagen. Da bleve Parterne tilspurgte, om de havde noget videre at indlægge; men der de negtede sig intet at have, og undergave sig Dommen, da blev Sagen til Doms optagen.

Den 27de Juni. Rector taledes om M. Niels Svendsøns Begjæring, at han et nyt Indlæg vilde for Professoribus indlægge³⁾; men blev svaret, at Sagen var optagen til

¹⁾ D. e. Troens Erindring og Prøvelse.

²⁾ Hvad der her og i det følgende er sat med mindre Skrift, findes ikke i selve Domsakten, men i Konsistoriets Forhandlingsprotokol.

³⁾ Dette Indlæg, som ikke kom til Oplæsning, findes rimeligvis endnu i Gl. kgl. Saml. 3410. 8vo. Det er undertegnet: »Nicolaus S. Chronius, servus et confessor Jesu Christi indignus«; men den Datering, som med andet Blæk er tilføjet, nemlig »Haunlæ 28 Junii 1658«, maa sikkert for Aarstallets vedkommende være urigtig. Skulde den være rigtig, maatte M. Niels Svendsen i Aaret 1658 en Tid have været udladt af sit Fængsel paa Dragsholm; men derom vides ellers intet, og selve Skriftet indeholder ingen Hedydning til det næsten treaarige Fangenskab, han i Juni 1658 havde været underkastet. Indlægget begynder med, at han bemærker, at hans Modstandere havde udspreedt, at han nærede kjætterske Anskuelser om Christi Person; dette imødegaa han, idet han opregner en Del ældre Kjættiere, som havde faret vild i dette Lærestykke; men ingen af dem gav han sit Bifald. Derimod kunde han ikke indrømme, »quod Servator noster Christus sit creatura et ex hac terra corruptibili creatus et formatus ut

Doms, og Parterne tilspurgte, om de havde videre at indlægge, hvilket de paa den Tid negtede, og consenterede Dom at gaa.

Den 11te Juli. Aderant in Consistorio Rector Mag. Spormand, D. Svannigius, D. Bang, D. Müllerus, D. Th. Bartholinus, M. Bartholinus, M. Brochmannus, Sever. Petræus. — M. Niels Svendsens Dom blev afsagt, saaledes af enhver i Særdeleshed voteret. (Her følge nu alle de tilstedeværende Professores Vota, af hvilke dog kun et Par skulle meddeles til en Prøve).

D. Svaningius: Eftersom M. Niels Svendsen befindes først at have holdet sig fra det højværdige Alterens Sacramente paa nogle Aars Tid, og det af Aarsag, at han midlertid ikke kunde finde en in ministerio, med hvilken han kunde komme overens; og dermed ikke alene vil føre det hele Ministerium udi største Foragt, men endogsaa højligensig forset haver imod højlovlige C. 4 Recesses p. 13. 37. 49 et 69; 2. at han haver holdt Collegia privata baade Theologica og andre, og det uden Rectoris og Decanorum Vidskab og Forlov, imod C. 4 Fundats, tit: dies lectionum etc.; 3. at han ikke aleneste negter Augustanam confessionem og 25 articulos Frederici 2di at være libros omni parte orthodoxos, men endogsaa offentligens paa Consistorio haver vedgaaet slige errores, som ganske strider imod Guds Ord og forskrevne ecclesiarum nostrarum publicas confessiones, — saa veed jeg ikke anderledes herudi at kunne kjende, end at M. Niels Svendsen for første og sidste Forseelse jo bør at rømme Landet efter forn. C. 4. Reces samt Frid. 2di

nos omnes reliqui terreni homines; men han søger at godtgjøre, at dette heller ikke var Skriftens Lære, saa at det ikke var ham, der afveg fra denne — altsaa en nærmere Begrundelse af det, som han havde udtalt den 20de Juni 1655 (se ovfr.). Han bemærker forevrigt, at han kun gjorde denne Bekjendelse, fordi han den Gang stærkt udfrittedes, om han ikke i noget fandt Anstød i Kirkelæren, og at det »promissum est ab urgentibus, ne quisquam ex ea revelatione, quæ admodum tunc postulabatur, scandalum acciperet».

Forordning, præmitteret de 25 Artikler; dog eftersom C. 3 Fundats intet formelder om deres Straf, som uden Rectoris og Decanorum Vidskab og Forlov holder privata collegia, og M. Niels Svendsøn desforuden ved Alterens Sacramentes Frahold synes det ganske hæderlige Ministerium i højeste Maader at despectere, saa vel som ogsaa sine farlige errores hos andre at propagere sig befitte, indstilles Alting i Hs. Kgl. Majs. egen Disposition.

D. Jacobus¹⁾: Eftersom M. Niels Svendsøn ved mange Aars Afhold fra Sacramentet for sig, sin Hustru, sin Søsterdatter, som i hans Hus i sit 16. eller 17. Alders Aar uden Communion er bortdød, haver givet publicum scandalum, er han dermed forfalden til disciplinam ecclesiasticam legitime at udstaa. 2. M. Niels begjærer at opsøge en Præst, hvor han kan findes under Danmarks Krone, som vil forenes med hannem, at han under hannem kan communicere, hvormed han 1. improberer ministerium og ministrosstrarum ecclesiarum. 2. imod Articulum 8 Aug. Conf. testerer, ministerium improborum ministrorum at være uden Kraft; afsondrer sig dermed selv fra consortiostrarum ecclesiarum og consequenter fra jure et immunitatibus academicis. 3. Da tre Disciple, som M. Niels Svendsøn in privato collegio haver institueret, ere efter den Tid, som det lader sig anse, geraaden i samme Vildfarelse om ministerio og ministris, og derudover med aabenbarlige og hemmelig udskikkede Skrifter haver repræhenderet ministerium, hvorudover hans Institution og Collegii-Hold billigen maa holdes suspect, bør derfor at stande tilrette, som den, der imod Academiæ statuta saadant Collegium at holde sig haver understaaet. 4. M. Niels Svendsøn med sin offentlige Bekjendelse paa Consistorio 1. at Christi corpus er coeleste og spirituale, 2. præsentia corporis Christi in N. T. er ikke anderledes end in V. T. etc., verbum externum er litera occidens etc., hvori han torqverer dictum 2 Cor. 3, haver testeret sin dissensum fra libris sym-

¹⁾ Knudsen, Prof. theol. (ikke anført ovenfor blandt de tilstedeværende Consistoriales).

bolicis nostrarum ecclesiarum, hvorudi, dersom han forhærdeligen vil blive fremturendes, haver han selv allerede declareret sig hæreticum. Og efter M. Niels ikke aleneste med disse forberørte, men og med flere erroribus in religione synes at være behæftet, bør han rotunde ac disserte paa singulos articulos Aug. Conf. og XXV articulos Regis Frid. 2di at erklære sig, hvilke han approberer eller improberer, at derefter med hannem tilbørligen kunde omgaas, om han sine errores vilde agnoscere og revocere, eller og derfor undgjælde, hvis Lov og Ret er.

Der Parterne blev nu efter lang Deliberation indkaldte til Dommens endelig Afsigelse, fremstod M. Niels Svendsøn og var begjærendes, at maatte læses, hvis han paa ny havde at indlægge, førend Dommen blev afsagt; men D. Johan protesterede højliggen derimod, formenendes hannem ej at maa tilstedes noget at indlægge, efterat Sagen er tagen til Doms. Derpaa blev den endelige Dom for dennem oplæst af Rectore, som følger:

Efterdi M. Niels Svendsøn med sit lange Frahold fra Sacramentet sig højliggen imod Kongl. Ordinans og Reces haver forset, og derforuden med sine Vildfarelser fragaar den Augsburgiske Confession, saa bør han, efter Recessens pag. 37, saavel som efter Frederici 2di Mandat for (o: foran) de 25 Artikler, disse Riger og Lande at undvige. Dog henstilles underdanigst til den høje Øvrighed, om han efter Recessens pag. 69 anderledes exemplariter skal straffes. Actum Hafniæ in Consistorio, anno, die et loco ut supra (o: 11. Julii 1655).

»Der Dommen var afsagt, begjærede D. Johan paa Kongl. Majestæts Vegne, at M. Niels Svendsøn maatte blive udi Arrest, og enten gaa in custodiam publicam, eller skaffe nøjagtig Borgen for sig«. Med disse Ord slutter Beretningen om Sagen mod M. Niels Svendsen i i Konsistoriets Forhandlingsprotokol. Efter at Dommen var beskrevet og indsendt til Regjeringen, faldt den kgl.

Afgjørelse, at han skulde hensættes i Statsfængselet paa Dragsholm Slot, hvorhen han ogsaa snart efter blev ført.

Vi skulle ikke her opholde os ved det mærkelige kgl. Brev af 24de November 1655, hvorved der, om vi saa maa sige, blev givet »det hellige Præsteembede og Ministerium« Oprejsning for den det af M. Niels Svendsen tilføjede Tort, idet der tillige indskjærpedes dem, der be-tjente det hellige Præsteembede, at de ikke med deres Liv og Levned maatte bringe det i Foragt¹⁾; men vi skulle udelukkende holde os til Fangen paa Dragsholm. Mange mærkelige Personer havde dette Fængsel gjemt inden sine tykke Mure i de hundrede Aar eller mere, det nu havde været anvendt som Statsfængsel, men neppe nogen fra Karakterens Side retskafnere Mand end Mester Niels Svendsen Chronich. Vi, som leve i Religionsfrihedens Tidsalder, forstaa knap den Strænghed, der bragte Mænd, som vi i andre Retninger agte, og da særlig den gudfrygtige Kansler Christen Thomesen (Sehested), efter hvis Indstilling den kgl. Resolution vistnok er falden, til at andrage paa saa haard en Straf over en Mand, om hvis Retsindighed der dog ikke kunde være Tvivl, selv om han — hvad ikke kan nægtes — nærede sværmeriske Anskuelser i flere Henseender.

I mindst 3 Aar hensad M. Niels Svendsen i Fængselet paa Dragsholm. Almindelig fortælles, at »han 1658 blev løst fra sit Fængsel ved de Svenskes Indfald«²⁾. Dette skete dog ikke i den første Afdeling af Krigen, der endte ved Freden i Roskilde. I Slutningen af Marts 1658 var han nemlig endnu i Fangenskab paa Dragsholm, da han derfra indgav følgende, ikke tidligere fremdragne Andragende til den engelske Gesandt her i Landet, Sir Philip

¹⁾ Dette Kongebrev, hvori der tillige findes Forbud mod fremmede Religionsbekjenderes Øvelse af deres religiøse Skikke og Sammenkomster her i Landet, findes trykt i Forordninger, som ere udgivne siden Recessen 1643 og til 1666. Kbh. 1667, S. 174—6.

²⁾ Dansk Atlas II, 399—400. Jvfr. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 609.

Meadowe, hvori han anmoder denne om hos den danske Regjering at udvirke hans Befrielse af Fængselet:

Illustri Anglorum Legato N. N. hisce diebus in Regno
Daniæ commoranti Gratiam et Salutem Jesu Christi
plurimam ex animo precor.

Illustris Domine Legate, Domine in Servatore Christo plurimum diligende et honorande. Ne sinistre accipias quæso, quod ego indignus Jesu Christi servus Te Dominum meum, quem non nisi ex nupera lætaque aliorum relatione novi, supplici hac prece mea confidentius interpellem. Etenim non modo bona Christianæ Humanitatis Tuæ fama, sed etiam benevolum cujusdam inter Magistratus nostros Superiores Fautoris¹⁾ consilium ad hoc ipsum faciendum animum mihi in hoc afflictionis statu addidit. Biennium et nonus Mensis nunc est, quod ab uxore mea charissima et filiolis desideratissimis in custodia Draxholmensi in mutuam tristitiam sejungar. Causa autem sejunctionis hujus omniscio illi totius orbis terrarum judici imprimis, nec non Honorabili Magistratui meo nota est. Illustrem itaque Humanitatem Tuam submississime obsecro, haud indignetur pro me indignissimo Supremi Domini servo, tenuique domuncula mea in afflictione dispersa, apud Regem nostrum Clementissimum, præmissa debita atque humilima pro beneficiis Munificentiae Regiæ in me meosque collatis gratiarum actione, optimo, quem pro Gratiam et Spiritum Dei noverit, modo intercedere, ut propter summam illam Servatoris nostri unici clementiam et misericordiam clementissime concedatur mihi cum meis in dolore, luctu et squalore a me separatis, in Nominis Dei, Gratiaeque Regiæ celebrationem, mutuamque in vero Christianismo mei meorumque ædificationem libere et læte conjungi. Neque Magistratus noster, neque Tu vel ullus alius probus in me inveniet causam, quamobrem de can-

¹⁾ Mon ikke herved skulde menes Hannibal Sehested?

dore et gratitudine mea dubitaret. Non quidem me latet, quam timeant osiores mei, qui apud Superiores horum Regnorum Dominos nomen, doctrinam vitamque meam non bene interpretati sunt, ne, si a custodia dimissus fuero, scripto quodam publico contra eos in vindicationem acturus sim. Verum testis mihi Deus est (quod Tu etiam mi Præstantissime et Humanissime Domine bona conscientia coram Rege et Magistratu meo Observandissimo, nomine meo sancte testari potes) summum studium meum fuisse atque posthac futurum esse, pacem et tranquillitatem Christianam cum omnibus, quantum fieri poterit, colere, atque opera Charitatis quibusvis, etiam fervidissimis persecutoribus meis, idque secundum salutare et severum unici summique omnium vere Christianorum Servatoris ac Doctoris præscriptum sine hypocrisi præstare, atque objectionibus mihi contradicentium coram tota Ecclesia Christiana placidissime respondere, imo etiam Veritati ubique, etiam si puer esset, qui me erroris vere arguere et convincere potuerit, lubentissime cedere per gratiam a Christo datam, me paratum esse, id quod (absque ambitione et propria laude, in gloriam solius Dei dictum sit), in variis quoque publicatis scriptis meis non semel, sed sæpius sincere significatum est. Æquissimum omnium bonorum operum Æstimatorem precibus suspiriisque humilimis sollicitabo, velit hoc optatum Christianæ Misericordiæ opus (quod felix faustumque esse ipse Ter Maximus, Ter Optimus jubeat!) ex gratia abundantissime remunerari, cujus sapientissimo Regimini et tutissimæ Protectioni illustrem Humanitatem Tuam supplex commendatam habeo! — Scribebam in Custodia mea Draxholmiana 28 Martii, anno Christi 1658.

Illustris Humanit. Tuæ
observantissimus
Nicolaus Suenonius Chronius,
indignus Jesu Christi servus,
manu propria.

Da dette Andragende nu findes i Gehejmearkivet, Sjælandske Indlæg 1658 A., fremgaar formentlig deraf, at den engelske Gesandt har overgivet det til den danske Regjering, idet han maaske har anbefalet det til dens Opmærksomhed. Men noget videre Hensyn til den stakels Fanges Bøn om at blive forenet igjen med sin i Sorg og Savn levende trofaste Hustru og sine Børn, synes der ikke være taget, skjønt han højtidelig lovede ikke ved noget offentlig Skrift at ville søge Hævn over sine Modstandere ¹⁾. Imidlertid begyndte Krigen snart igjen, og da Svenskerne atter vare Herrer i Landet, maa de have aabnet Fængselet. Da M. Niels Svendsen ikke havde noget godt at vente i Hjemmet, begav han sig til Holland. Naar det er sket, samt ad hvilken Vej og under hvilke Savn — da han vistnok har været saa godt som blottet for alt — vide vi ikke. Det første sikre, vi erfare om ham, efter at han var kommen ud, er følgende Bemærkning i de akademiske Forhandlinger for 5te Oktober 1659:

»Magnificus Rector erindrede Professores om det programmate, som skulde gjøres og anslaaes til cives Academiæ efter Professorum Slutning derom gjort for nogen Tid forleden, anlangende M. Niels Svendsøn, som berettes i Holland at skal have sit Tilhold, at bemeldte Academi cives serio admoneres, en hver af dennem, som sig til Holland begiver eller andensteds, hvor M. Niels Svendsøn kunde findes, at de sig fra hans baade offentlige og hemmelige Omgjængelse afholder, saafremt de ikke som suspecti in religione, naar de tilbage hid indkommer, ville

¹⁾ Skulde den ovenfor S. 617 Not. 3 omtalte Erklæring af Niels Svendsen virkelig være afgiven i Kjøbenhavn den 28de Juni 1658, saa maatte han for en Tid have været udladt af Fængselet paa Dragsholm. Men da Erklæringen vistnok ikke er funden tilfredsstillende, maa han vel atter være ført tilbage dertil. Men, som sagt, jeg antager Aarstallet for en Fejlskrift, indtil der foreligger noget andet Bevis for, at M. Niels Svendsen i Sommeren 1658 har været i Kjøbenhavn.

staa deres egen Eventyr udi Promotion og Forfremmelse, anseende, han for sin grove Kjætteris Skyld er publice excommuniceret; og de vide efter Recessen, at med slige Personer bør de ej have at skaffe, eller nogen Samkvem at søge.

I Overensstemmelse med den her omtalte Beslutning af det akademiske Konsistorium udgik den 2den November 1659 følgende fulminante Banbulle over den berømte Kjætter:

Rector et Senatus
Regiæ Universitatis Hafniensis
Civibus Academicis Salutem.

Nullam posse unquam excogitari hæresin tam falsam tamque absurdam, quæ auctorem cultoremque non inveniat, fateri, proh dolor! cogimur, cum quæ blasphema dogmata sit amplexus perditionis ille filius, a vertiginis spiritu in præceps actus, M. Nicolaus Sveno, tam delegati muneris necessitate coacti quam inviti meminimus. Quicquid enim maxime pernitiosum per emissarios suos Valentinum, Cerdonem, Marcionem, Manetem, Apollinarium, Mennonem, Svenkfeldium, Socinum, Weigelium, similesque hæreticorum Duces moliri tentavit unquam infensissimus humanæ salutis hostis, ut nota est ejus impudentia, id omne interpolatum atque in compendium quasi redactum per illud monstrum denuo evomuit, ut labefactata salutari de fidei Christianæ fundamento doctrina, superstructum ab Apostolis et Prophetis Ecclesiæ ædificium, compage solutum, convulsumque laberetur: Cumque jamdudum absurdissimarum hæresium sit publice convictus, atque ut easdem abjuraret aliquoties admonitus, tandemque, post expectatam diu, sed proterve illusam, poenitentiam omnem, ultima Eeclesiasticæ disciplinæ poena, quam Excommunicationem vulgo dicimus, jure meritoque multatus ¹⁾, pub-

¹⁾ Dette maa vel være sket, efterat Dommen den 11te Juli 1655 var fældet over ham; men forøvrigt er der os intet bekjendt om denne Excommunication.

lico nunc edicto denunciamus, ne quisquam Academicus Civis familiaritate ejus utatur, ullumve cum eo congressum seu publicum seu privatum habeat, sed ut ipsum hominem, ubicunque locorum fuerit, non secus ac publicum quoddam Bidental aversetur. Etenim, quam studiose sit a tam perversorum hominum colloquio abstinendum, severe monet Spiritus Sanctus, qui, postquam docuisset pro Impostore et Antichristo esse habendum, qui Jesum Christum in carne venisse non fateatur, ita ait: Si quis ad vos veniens hanc non attulerit doctrinam, nolite eum in domum recipere, nec ave ei dixeritis; quicunque enim ave ei dixerit, malorum ejus operum se facit participem¹⁾. Cumque Sathanas humana specie inter mortales versari nequeat, ejusmodi legatos substituit, qui diu noctuque id agent, ut fideles et pretioso Filii Dei sanguine redemptas animas in æternum exitium secum præcipitent. Quocirca palam vobis faciendum existimavimus, certum fixumque Magistratui maximo sedere, quemadmodum eâ dignum est curâ, quam Servatori Christo Jesu ejusque Ecclesiæ jurati se debere profitentur, si quenquam compererint seu publice seu privatim contra hujus auctoritatem edicti tendere nitique, in eum ut publicæ auctoritatis contemptorem ex legibus Patriis, quæ vulgo Recessus appellantur, se animadversuros acturosque, eumque tanquam hæretica labe infectum ab omni omnino ad quascunque in patria dignitates aditu exclusuros. P. P. IV Non. Novemb. anno æræ Christianæ CIO DCLIX, Haufniæ.

Sub Rectoris Sigillo²⁾).

Om M. Niels Svendsens senere Skjæbne vide vi kun, hvad Gram betegner som fuldkommen vist, at da han drog

¹⁾ Man ser heraf, at Theologerne havde opfattet M. Niels Svendsens ovenfor omtalte, den 20de Juni 1655 aflagte Bekjendelse saaledes, at han nægtede Christi menneskelige Natur.

²⁾ Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 3061. 4to.

til Holland, fulgte hans Kone med ham, og at de begge døde i Amsterdam ¹⁾). Tiden og de nærmere Omstændigheder ere os ubekjendte.

Vilde nogen spørge, om der senere kjendtes Spor af Niels Svendsens Indflydelse paa ligestemte Gemytter, da kan det bemærkes, at saadanne Spor vel nærmest maatte søges i Norge og særlig i Christiania, hvor han havde virket længst og mest uhindret, og hvor der ganske vist paa sine Steder var Jordbund for den sværmeriske og separatistiske Aandsretning, som han havde været Talsmand for. Saaledes kunde nævnes en vis Baltasar Trebsdorf fra Norge, der var samtidig med M. Niels Svendsen og synes at have været inde paa samme Vej som han. Her i Landet ses Sværmeren Jesper Baltzersen Kønichen, der tidligere har været omtalt i dette Tidsskrift, til en Tid at have staaet i Forbindelse med ham, om det end var en anden Retning, hans Sværmeri tog ²⁾). I det hele vil det kunne paavises, at der gjennem hele det 17de Aarhundrede, hvor ellers det strænge Statskirkedømme og den stive Orthodoxy herskede, fra Tid til anden lød Røster, der ganske vist skurrede stærkt i de herskendes Øren, og visselig heller ikke kunne frikjendes for Sværmeriets sædvanlige Overskriden af det rette Maal, men dog indeholdt Sandhedsmomenter, som først paa et senere Tidspunkt af Kirkens Udvikling skulde komme til deres Ret.

Paa sit Sted i denne Meddelelse burde have været omtalt en vidtløftig Erklæring af M. Niels Svendsen, der i

¹⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. III, 609.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. III, 225—61, hvor ogsaa den nævnte Baltasar Trebsdorf omtales. Om senere sværmeriske Bevægelser i Norge se nuværende Professor, Dr. Ludv. Daaes lille interessante Skrift „Nogle nye Bidrag til den norske Kirkes Historie“, Drammen, 1860 (Særtryk af Skoleprogr. fra Drammen for samme Aar).

Forfatterens egenhændige Mnskr. findes i Kgl. Bibl., Thottske Saml. 387. 4to. Titelen lyder, som følger:

„Fornøden, sandfærdig oc christelige Giensuars oc Erklærings Skriff til Christi Sandheds oc sande Christnis Forsuarelse oc Forfremmelse, oc til Dieffuelske Løgn oc modvillige Løgneris Aabenbarelse oc Beskæmmelse ved Guds Hellige Ord, Aand og Naade sammenskrefuit, oc baade Øffrigheden oc Meenigheden aabenbarlig meddeeleet, imod aabenbare Steffning oc Klagemaal, som er skeed mod retsindig Formanings oc Christelige Straffis Tale“.

Dette temmelig store Skrift er dat. Christiania den 19. Marts 1650 og undertegnet „Niels Suendssøn Chr., Theol. Lector udi Christiania“.

Nedenunder har M. Niels Svendsen sat sit Segl, og siden tilføjet: „Denne Bogs Original bleff den 28 Mártii anno 1650 paa Christianiæ Capitel-Huus liudelig oplæst udi Velb. oc Str. H. Statholders H. Hannibal Sehesteds, Bisp M. Henning Stochfleds, alle Canickers oc alle Christianiæ Presters oc M. Jochum Lobes oc Hr. Michel Escholdt begge Slotz-Presters oc Rigens Skriffuers Niclas Poffvelssøns, M. Trugelsis oc min nærværelse oc paahørelse, oc paategnet“.

Endvidere kan det omtales, at Amanuensis J. C. Tellefsen i Christiania i Aaret 1882 har udgivet et med bibliografisk Indledning forsynet og smukt udstyret nyt Oplag af Niels Svendsøn Chronichs „Tre Aandelige Sange“, der første Gang udkom i Christiania 1649.
